Pedagogická fakulta
Faculty of Education
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
University of South Bohemia in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Správné držení psacích potřeb u dětí předškolního věku

Vypracovala: Tereza Beránková

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Martina Lietavcová

České Budějovice, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 31. 3. 2021 …….....

Tereza Beránková

Poděkování

Ráda bych věnovala velké poděkování vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. et Bc. Martině Lietavcové, za její ochotnou spolupráci, za její rady a pomoc při psaní. Dále bych také chtěla poděkovat mé spolužačce, Gabriele Vávrovské, díky které jsem našla spoustu publikací a informací a která mi vždy byla velkou psychickou oporou. A nakonec musím také poděkovat mé rodině, za její podporu a víru v to, že to dokážu.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce je správné držení psacího náčiní. Je to jeden ze základních pracovních návyků, který u dětí předškolního věku učitelé vytváří, posilují a automatizují jej. Cílem práce bude vypracovat zásobník činností a aktivit s využitím materiálů a her využitelných pro vyvození a fixaci správného úchopu psacího náčiní. Teoretická část se zabývá obecným motorickým vývojem dítěte předškolního věku. Dále se zaměřuje na postup, který předchází správnému úchopu a následně i úchopu samotnému. Zabývá se také lateralitou a s ní spojeným leváctvím. V závěru teoretické části se definuje školní zralost a připravenost v oblasti rozvoje grafomotoriky. Praktická část shrnuje výsledky dotazníkového šetření, na jehož podkladě vznikl zásobník činností. Ten byl doplněn činnostmi získanými z publikací, internetových zdrojů a jiných zdrojů.

Klíčová slova:

Úchop; motorický vývoj; předškolní věk; zásobník činností

Abstract

The main aim of this bachelor thesis is the right form of holding writing accessories. Teachers nurture and automatize this base habit necessary for primary education in the pre-school years. The outcome of this thesis is to develop a list of activities based on games with which fixation of this habit, right grip, and development of fine motor skills can be achieved. The theoretical part focuses on general motor skill development concerning the children of pre-school years. Moreover, specifically, it deals with the approach which then leads to the grip, and after comes the correctness of the grip. Furthermore, it delves into the problem of laterality and leftism. The outcome of the theoretical part is the definition that postulates whether the advancement in writing motor skills is sufficient. The practical part summarises the results of the questionnaire which is then used as the base for the list of educational activities mentioned above. This list is also completed with the information acquired from vocational publications, internet sources, and other repositories.

Keywords:

Grip; motor sklil; pre-school age; list of activities

Obsah

Teoretická část 11

1 Motorický vývoj předškolního dítěte 12

1.1 Motorické dovednosti 12

1.1.1 Hrubá motorika 13

1.1.2 Jemná motorika 13

1.1.3 Oblast grafomotoriky 14

2 Pracovní návyky při kreslení a psaní 21

2.1 Výběr psacích a kreslících potřeb 21

2.2 Poloha těla při kreslení a psaní 22

2.3 Postavení ruky při kreslení a psaní a uvolnění ruky 23

2.4 Úchop psacího náčiní 23

2.4.1 Správný úchop psacího náčiní 24

2.4.2 Nesprávné úchopy psacího náčiní 24

3 Lateralita 27

3.1 Co je to lateralita 27

3.2 Druhy a typy laterality 28

3.2.1 Druhy laterality podle Bednářové a Šmardové (2006) 28

3.2.2 Typy laterality 28

3.3 Diagnostika laterality 29

3.4 Leváctví 30

3.4.1 Písmo 31

4 Školní zralost a školní připravenost 33

4.1 Školní zralost 33

4.2 Školní připravenost 34

Praktická část 35

1 Cíl práce a výzkumné otázky 36

2 Metodika výzkumu 37

2.1 Metoda výzkumu ... 37
2.2 Způsob šetření ... 37
2.2.1 Dotazník ... 37
2.3 Charakteristika výzkumného vzorku ... 39
3 Realizace, výsledky a diskuse ... 41
3.1 Realizace dotazníku a výsledek dotazníku ... 41
3.1.1 Naučit dítě správnému úchopu psacího náčiní je: ... 42
3.1.2 Absolvoval/a jste grafomotorický kurz? ... 43
3.1.3 Špetkový úchop je správný úchop psacího náčiní, kdy… ... 44
3.1.4 Jak je pro Vás náročné naučit správný úchop dítě, které drží psací náčiní v jiné ruce než vy? ... 45
3.1.5 Jak probíhá spolupráce MŠ s rodiči ohledně rozvoje správného úchopu? ... 46
3.1.6 V jaké části dne se nejčastěji zaměřujete na správný úchop? ... 47
3.1.7 Při jakých konkrétních činnostech se nejčastěji zaměřujete na správný úchop psacího náčiní? ... 48
3.1.8 Jaký způsob organizace činností pro nácvik správného úchopu preferujete? 49
3.1.9 Máte v MŠ vybavení, pomůcky atd., které napomáhají správnému úchopu? Jaký druh pomůcek k nácviku správného úchopu používáte? ... 50
3.1.10 Znáte kreslící voskovou kuličku, která je vhodná pro děti, které ještě neumí správně držet tužku? ... 53
3.1.11 Od jakých výrobců jsou vaše pomůcky, které využíváte pro kreslení a psaní? 54
3.1.12 Jaké potřeby a pomůcky v MŠ využíváte při kreslení? ... 55
3.1.13 Napište prosím činnost/ básničku/ říkanku/ písničku/ příběh… klidně jich uveďte i více, kterými děti učíte správnému úchopu. Činnost, prosím popište. ... 56
3.2 Zásobník činností ... 57
3.2.1 Hry a činnosti ... 57
4 Závěr praktické části ... 65
Závěr ... 67
Seznam použitých zdrojů ... 68

Seznam obrázků 71

Seznam grafů 72

Přílohy 73

Úvod

„Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské škole.“

Robert Fulghum

Téma vztahující se ke správnému fyziologickému úchopu psacího náčiní mne zaujalo již při studiu a jeví se mi jako aktuální. Již během pobytu na praxi jsem si všimla, že je mnoho dětí, které mají se správným úchopem potíže. Byly to většinou děti, které kreslení moc nevyhledávaly a jejich grafomotorický projev byl slabší. Učitelé, se kterými jsem se v rámci praxe setkala, se tomuto tématu věnovali. Zajímavým zjištěním však pro mne bylo, že většina učitelů nepoužívá pro tento základní návyk žádnou motivaci.

Již v druhém ročníku jsem provedla v rámci studia menší výzkum na toto téma. Na základě zjištění z tohoto výzkumu jsem sestavila dotazník k bakalářské práci. Již jsem částečně věděla čemu se vyhnout a na co se naopak zaměřit.

Zabývat se tématem úchop psacího náčiní, je velmi důležité. V případě špatných úchopů totiž může docházet k bolestem ruky při psaní a to může vést až k bolestem zad. Na tom se ovšem také podílí způsob sezení u kreslení a psaní. To jak se správně drží psací náčiní, připadá většině lidí jako samozřejmost, kterou ovládá každý. Přesto je plno těch, a mezi nimi i učitelů, kteří drží psací náčiní špatně. Proto je důležité, aby se děti učily úchop psacího náčiní od začátku správně.

Teoretická část se zaměřuje na celkový motorický vývoj od hrubé motoriky až po grafomotoriku. Zde je uvedená i postoupnost jednotlivých grafomotorických prvků v pořadí, ve kterém by se je mělo dítě učit. V kapitole, která pojednává o úchopu psacího náčiní, se nejdřív píše o činnostech, které předchází samotnému úchopu. Jako je výběr psacího náčiní a poloha těla a ruky Následuje kapitola o samotném úchopu. Zde je popsáno, jak by měl správný úchop vypadat a také jsou zde ukázky úchopů nesprávných. Zajímavou částí je lateralita a to především leváctví. Poslední kapitola je psaná o školní zralosti a připravenosti v oblasti rozvoje grafomotoriky.

Praktická část shrnuje výsledky dotazníkového šetření a zároveň obsahuje zásobník her, činností a aktivit s využitím materiálů, které vedou k vytvoření a fixaci správného úchopu psacího náčiní a rozvoji grafomotoriky. Tento zásobník byl vytvářen na základě

dotazníkového šetření a zároveň z informací získaných z tištěných publikací, internetových zdrojů a jiných zdrojů.

Teoretická část

1 MOTORICKÝ VÝVOJ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Předškolní věk je období od tři do šesti let věku dítěte, kdy nastává velmi dynamický motorický vývoj (Vágnerová, 2012). Podle Andersonové (1993) pojem motorika celkově označuje všechny pohyby jakéhokoli živého organismu.

Pod celkový motorický vývoj jsou zahrnovány tělesné aktivity, obratnost, pohyblivost a přesné pohyby, které ovlivňují rychlost při běhání, skákání, prolézání a hrách s míčem, jsou totiž nedílnou součástí dětských aktivit a tím pádem i společenského zapojení do her s ostatními dětmi. Hra je pro dítě primární aktivitou, která jej vede k seberealizace. Dítě může pomocí hry poznávat, projevovat své emoce, může využít hry k uplatnění přebytku energie. Během hry si dítě rozvíjí představivost a fantazii, rozvíjí sociální vztahy. Hra může být také dobrým diagnostickým prostředkem. Hra totiž dítěti zprostředkuje bezpečné prostředí v okruhu rodiny nebo dětské skupiny, kde si může odžít své úzkosti a nejistot. Tato promítání dětských konfliktů a nepříjemných událostí zároveň i přání je pro vnitřní klid dítěte velmi důležité (Bednářová & Šmardová, 2015; Koťátková, 2005).

Pakliže je úroveň motorických schopností a dovedností oslabená, může to vést k špatnému zapojení dítěte do kolektivu, vyhýbání se určitým aktivitám, ve kterých se dítě cítí méně obratné. Ovšem pokud se oslabení a špatné návyky nenapraví včas, přenáší se do zdravotního stavu jedince po celý jeho život (Bednářová & Šmardová, 2015).

Na konci předškolní docházky by podle očekávaných výstupů mělo dítě zvládat udržet správné postavení těla, orientovat se v prostoru a pohybovat se v různém prostředí, jako například chůze na sněhu, ve vodě, v písku, házet a chytat míč a podobně. Dítě by také mělo zvládat sladit pohyby svého těla s rytmem a hudbou, nebo napodobovat pohyby, případně je na vyzvání upravit. Dále dobře ovládat jemnou motoriku, tudíž koordinaci ruky a oka, se kterou souvisí zvládání sebeobslužných činností, základy hygieny a splnit pracovní úkony, jako například uklidit si po sobě hračky a jiné (MŠMT, 2018).

1.1 Motorické dovednosti

Jak popisují Perič a Dovalil (2010) dovednost je považována za získaný předpoklad ke správnému vykonání zadaného úkolu. Není vrozená. Proces učení se novým

dovednostem není vždy přímý, může docházet ke stagnaci a rychlost postupu je závislá na obtížnosti daného pohybu.

Pro upřesnění pojmu dovednost Průcha (2013) uvádí, že dovednosti člověk získává učením, praxí, opakováním apod. Dovednosti jsou částečně podmíněné schopnostmi (to jsou obecně řečeno vrozené předpoklady pro úspěšné řešení konkrétních činností), což ale neznamená, že jsou dovednosti schopnostem plně podřízené.

1.1.1 Hrubá motorika

Hrubá motorika má velký význam v komplexním rozvoji dítěte. Za hrubou motoriku se považuje celkový pohybový vývoj dítěte. Pohyby, které patří do hrubé motoriky, jsou: chůze, běh, skoky, poskoky, přeskoky, lezení, plazení, podlézání, přelézání, chytání, házení, udržování rovnováhy, koordinace, zapamatovávání a napodobování pohybů (Dvořáková et al., 2015).

Z hrubé motoriky pochází základní pohyby pro kreslení a psaní, a to z pohybů velkých kloubů. Aby se mohla dobře rozvíjet grafomotorika, musí být nejdřív dostatečně rozvinutá jemná motorika. Ta je závislá na dostatečném rozvoji hrubé motoriky. Pokud nebude mít dítě dostatečně rozvinutou hrubou motoriku, nedá se počítat s tím, že bude ovládat pohyby pro zvládání grafomotoriky (Bednářová & Šmardová, 2006).

1.1.2 Jemná motorika

Jemná motorika je závislá na pohybu drobných svalů. Jejich rozvojem se postupně vylepší jemné pohyby rukou, úchop a zacházení s drobnými předměty. Pohyby prstů nejsou jediné pohyby, které jemná motoriky zahrnuje. Kromě jiného do ní také přísluší pohyby mimického svalstva, pohyby mluvidel neboli oromotorika a grafomotorika – viz níže (Dvořáková et al., 2015).

Během rozvíjení jemné motoriky si děti obvykle rádi vybírají různé stavebnice, mozaiky nebo také rádi tvoří rukama v různých manuálních aktivitách, při kterých kromě jemné motoriky využijí i obratnost a představivost (Bednářová & Šmardová, 2015).

K rozvoji jemné motoriky se dají využít činnosti běžného dne jako je sebeobsluha, tvořivé činnosti, nebo i vaření. Dítěti by se měla dát možnost pomáhat v domácnosti. Pozor ale

na to, aby činnost pro dítě měla smysl. Pokud činnost nebude mít pro dítě smysl, dítě o ni brzy ztratí zájem (Bednářová & Šmardová, 2006).

Bednářová a Šmardová (2006) ve své knize uvádí spoustu činnosti, které rozvíjí jemnou motoriku. Například skládání kostek, navlékání korálků, šroubování, provlékání šňůrek otvory, vázání uzlů, oblékání panenek, lepení, puzzle a mnoho dalšího.

1.1.3 Oblast grafomotoriky

Grafomotorika je: *„Soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky (u postižených osob též nohy, úst), ale je řízeno psychikou. Grafomotorika tedy může být nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince“* (Looseová et al. in Průcha et al., 2013, s. 85).

První úkazy rozvoje grafomotoriky se objevují už v období, kdy dítě čmárá rozdílnými směry a časem se mu daří zobrazovat i základní tvary. Tomu ale předchází fáze, kdy musí být dítě schopné ovlivnit úmyslně směr čáry a také usměrňovat její délku (Kühne in Vágnerová, 2017).

Grafomotorika je součástí jemné motoriky a psychických funkcí (rozumové předpoklady, vizuální a prostorové vnímání, senzomotorická koordinace, volní úsilí, pozornost), která je pro dítě předškolního věku nezbytnou součástí předškolního vzdělávání. To kvůli přípravě na nástup do školy, kde ji využije hlavně při kreslení a psaní. Aby se mohla správně rozvíjet, musí mít dítě, krom jiného, dostatečně rozvinutou jemnou motoriku a ta je zase závislá na dostatečném rozvoji hrubé motoriky. Grafomotorika také může být brána jako komplex psychomotorických činností, které dítě provádí během kreslení a psaní (Dvořáková et al., 2015).

V kresbách dětí se v závislosti na věku objevují grafomotorické prvky. V nižším věku se objevují jednoduché tvary, čáry a kruhy v různých čáranicích, ale se stoupajícím věkem se přidávají i složitější tvary (Bednářová & Šmardová, 2015).

I když je grafomotorika v předškolním vzdělávání tak významná, není nezbytné, ba dokonce to není ani vhodné, jak uvádí Bednářová a Šmardová (2006), vést dítě úmyslně ke grafomotorickým cvičením do čtyř let věku dítěte. Namísto toho je lepší nabízet dítěti příležitosti ke kreslení a dávat dostatek podnětů pro rozvoj jemné motoriky, ale

především se více zaměřit na rozvoj hrubé motoriky. Hlavně na spontánní a přirozené pohyby. Pokud se jedná o grafomotorické pracovní listy, ty dáváme dětem pouze v případě zájmu po třetím roce. Pokud budou grafomotorické pracovní listy dítěti nabízeny, musí splňovat jistá kritéria: musí svou obtížností odpovídat věku dítěte, musí být pro dítě dostatečně lákavé, to znamená, zahrnující motivaci.

Pokud se ale ani po čtvrtém roce dítě nezajímá o kreslení, nebo o samotné psací náčiní, je vhodné mu častěji předkládat činnosti, které hrubou i jemnou motoriku rozvíjí. Podstatné ale je, aby při těchto činnostech byla s dítěte dospělá osoba, která ho bude v činnosti podporovat, dodávat mu sebevědomí a motivovat ho. Bude oceňovat i malé pokroky i nepatrné výsledky jeho snažení (Bednářová & Šmardová, 2006).

Až okolo pátého roku se mohou přidat pravidelná grafomotorická cvičení. Pokud se dítě vyvíjí bez výraznějších odchylek, mělo by jako předškolák již samo vyhledávat úmyslně vedené činnosti a kreslení. Pokud tomu tak není, mohlo by se podle Bednářové a Šmardové (2006) jednat o opožděný vývoj grafomotorických schopností a dovedností, které se bez pomoci prohloubí. Jestliže problémy zůstávají i ve školním věku, při psaní je nutné vyhledat odbornou pomoc. Krom odborné pomoci je zapotřebí s dítětem dělat pravidelná uvolňovací cvičení, upevňovat u něj pracovní návyky, případně mu nabídnout kompenzační pomůcky a uzpůsobit podmínky. Obecně řečeno, pokud má dítě problémy s kreslením, nejdříve je podstatné zaměřit se na rozvoj hrubé motoriky, protože základní pohyby při kreslení a psaní právě z hrubé motoriky (z pohybu velkých kloubů) vychází.

1.1.3.1 Grafické prvky (tvarové prvky)

V dětské kresbě se podle věku a vývojové fáze dítěte začínají postupně objevovat určité tvary. U většiny dětí se tyto tvary objevují přibližně ve stejném věku. Tato postoupnost tvarů může být užitečná, pokud chceme dítěti v rozvoji pomoct, případně pokud se dítě nevyvíjí obvyklým způsobem, tak mu můžeme nabídnout činnosti, které budou podporovat konkrétní fázi jeho vývoje, ve které se dítě nachází. Pro lepší určení, jaké tvary by mělo dítě kreslit, rozdělily Bednářová a Šmardová (2006) tyto prvky do čtyř skupin. Uvádí ale, že každé dítě je originál a případné odchylky jsou možné. Také uvádí, že rychlý postup všemi prvky není úplně vhodný. Je lepší se u jednotlivých prvků zastavit a zautomatizovat je. Učení nových prvků je pak pro dítě snazší.

Při některých náročnějších prvcích nebo při učení nových může učitel dítěti pomoci různými technikami. Jednou z technik je vyznačení linie body, kdy dítě body spojuje. Další technikou může být slovní navedení a slovní instrukce, případně motivace rytmickou říkankou. Jiná možnost je tvar nějak vymodelovat nebo vystřihnout z jiného materiálu a dítě si tak tvar může osahat (Bednářová & Šmardová, 2006).

Skupiny grafických prvků podle Bednářové a Šmardové (2006)

Jednotlivé prvky se dají odstupňovat obtížností pomocí různých okolností a podmínek – velikostí papíru, zvoleným materiálem a podobně.

I. Skupina prvků:

Obr. 1 – *Základní prvky první skupiny*

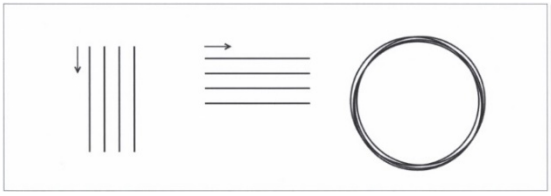

(Bednářová & Šmardová, 2006, s. 63)

Obr. 2 – *Další prvky první skupiny*

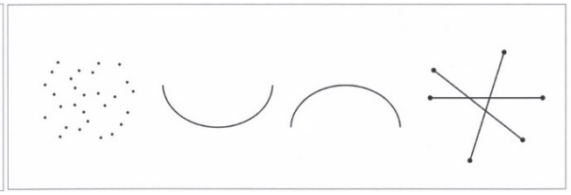

(Bednářová & Šmardová, 2006, s. 64)

Do první skupiny prvků patří věkové období přibližně od tří do čtyř a půl let věku. Tomuto období předcházelo období čáranic, do kterého se postupně tyto prvky začaly prolínat. Období první skupiny prvků je také specifické tím, že dítě předem ví, co bude kreslit. V období čáranic dítě nejdřív kreslí a až potom pojmenovává.

V této věkové etapě dítě kreslí převážně čáry a kruhy. Většinou začíná se svislými čárami, které jsou vedené shora dolů. Později se přidávají vodorovné, a když je dítě více sebejisté, stáčí čáru a vytváří kruh. Následuje obvykle období tzv. „hlavonožců“ což jsou první postavy a dalších obrazů.

Při svislých čárách může být dítě motivováno spojováním stejných obrázků. Důležité je, aby dítě čáru nepřerušovalo. Při tomto pohybu se nejvíce zapojuje ramenní kloub a pohybuje se celá paže.

U vodorovných čar dítě učíme, aby vedlo pohyb zleva doprava. Zafixováním tohoto pohybu dítě připravujeme na pozdější čtení a psaní.

Pokud dítě samovolně nepřejde ke kreslení kruhu, můžeme mu pomoci. Motivovat ho různými kruhovými dráhami, které nemusí projíždět pouze tužkou, může se začít jen u prstu. Důležité je, aby si dítě tento pohyb naučilo dobře a to tak, že vychází z ramenního kloubu a pohybu celé ruky.

Do této skupiny patří také další prvky (viz Obr. 2), které jsou již pro dítě náročnější. U oblouků je opět důležité, aby byly vedeny zleva doprava.

II. Skupina prvků:

Obr. 3 – *Základní prvky druhé skupiny*

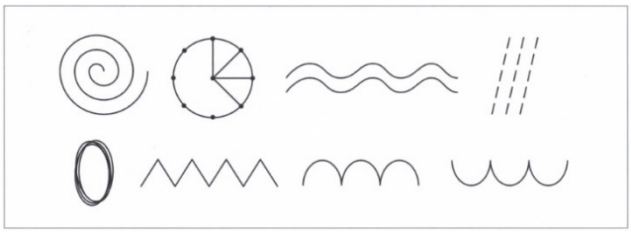

(Bednářová & Šmardová, 2006, s. 65)

Tato skupina je typická pro jedince ve věku čtyři až pět a půl let. Je nutné, aby dítě zvládalo větší množství koordinovaných pohybů, které jsou zaměřené na udržení vzdálenosti. Například u spirály je důležitá správná motivace, aby dítě nedošlo k závěru, že překřižování a dotýkání čar je možné.

U kreslení čar do všech směrů se dá jako dobrá motivace použít například slunce, ale je důležité dbát na to, aby dítě neotáčelo papírem.

U vlnovky je důležité, aby dítě umělo horní i spodní oblouk, proto u dítěte nejdřív zafixujeme tyto prvky. Elipsa je pro děti většinou jednoduchá, potíž, ale spočívá v tom, že dítě neodlišuje kruh a elipsu. U nácviku můžeme postupovat podobně jako u kruhu. Pokud se mluví o zubech, musí dítě nejdřív zvládat čáry různými směry a měnit směr během tahu, proto jsou zuby pro děti velmi obtížné.

III. Skupina prvků:

Obr. 4 – *Základní prvky třetí skupiny*

(Bednářová & Šmardová, 2006, s. 69)

Věkové období určující tuto skupinu je pět až šest a půl roku jedince. Grafické prvky z této skupiny mají téměř stejnou náročnost koordinace ruky a rozsah pohybů v horizontálních a vertikálních směrech jako je požadováno u psaní. U smyček musí dítě umět křížit šikmé čáry a soustředit se na směr vedení čáry. Pokud má dítě s tímto prvkem problém i ve škole, často se stává, že mají s psaním problémy i nadále. Spodní smyčky jsou velmi často pro děti mnohem náročnější než horní. U smyček se snažíme, aby čáry i pohyby byly plynulé a dítě nezvedalo psací náčiní. Můžeme dítěti pomoci slovními pokyny, ale jelikož děti mívají problém s určením stran, můžeme si strany označit jinak (např.: doprava položíme plyšového medvěda a doleva panenku).

U horního a spodního oblouky, kdy následující oblouk zpočátku kopíruje předchozí oblouk, platí stejná pravidla a podmínky. Můžeme dítě slovně navádět tak, že dokud neuslyší domluvený signál, bude kopírovat již nakreslenou čáru.

IV. Skupina prvků:

Obr. 5 – *Základní prvky čtvrté skupiny*

(Bednářová & Šmardová, 2006, s. 73)

Prvky čtvrté skupiny jsou již součástí písmen, proto není nutné, aby je dítě zvládalo, ale může se s nimi seznámit nejlépe formou hry. Pokud dítě nezvládá prvky předchozích skupin, nemůže zvládat ani prvky této skupiny.

Jednotlivé prvky vedou k pozdějšímu zvládání psaní jednotlivých písmen a následně i slov. Je důležité jednotlivé prvky nepřeskakovat, a pokud dítě nějaký prvek nezvládá, zastavit se a s dítětem ho upevnit.

1.1.3.2 Grafomotorické kurzy

Kurz Mgr. Jiřiny Bednářové: Rozvoj grafomotoriky. Tento kurz je plánovaný buď jako samostatný, který je určený zájemcům o téma grafomotoriky. Nebo se dá využít jako doplnění uceleného vzdělávacího kurzu „Posouzení a stimulace schopností dítěte předškolního věku“ nebo může být pokračováním kurzu „Diagnostika a rozvoj schopností dítěte předškolního věku“ (Pedagogicko-psychologická poradna Brno, p.o., n.d.; Super User, 2018).

Kurz obsahuje základní informace díky kterým je absolvent schopný posoudit vývojovou úroveň dítěte v dané oblasti a to především v oblasti grafomotoriky. Kurz je obvykle rozdělen do několika bloků. V blocích se obvykle probírají témata, jako jsou vlivy kognitivních funkcí na vývoj grafomotoriky nebo vývoj kresby a vývojová stadia kresby. S tím souvisí i téma příčiny grafomotorických obtíží, kde jsou uváděny skupiny dětí, které jsou ohroženy. Dále se v kurzu představuje rozvoj samotné hrubé a jemné motoriky a současně i téma laterality. Bednářová také seznamuje s pracovními návyky, metodikou kreslení a psaní jednotlivými rukami nebo různá grafomotorická cvičení (Pedagogicko-psychologická poradna Brno, p.o., n.d.; Super User, 2018).

Kurz PhDr. Jany Swierkoszové nazývaný Metoda dobrého startu (dále jen MDS) se zaměřuje na pozorování rozvoje psychomotoriky v kooperaci s emociálně motivační a sociální oblasti. Úkolem cvičení, která jsou obsažena v MDS, je podněcovat děti s intaktním psychomotorickým vývojem. U dětí s poruchami vývoje mají za úkol upravovat jinak se rozvíjející funkce. Metoda se ukázala jako vhodná pro použití před začátkem čtení, psaní a počítání. Tato metoda je vhodná především pro předškolní děti, které mají nastoupit na základní školu, ale také pro ty, které již v první třídě jsou. Kromě toho také vyhovuje dětem se specifickými poruchami učení, s mentálním postižením, ale i dětem s odkladem školní docházky, nebo jedincům socio-kulturně znevýhodněným atd. MDS je sestavován tak, aby vyhovoval Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání ale i pro základní vzdělávání (Krajské zařízení pro další vzdělávání

pedagogických pracovníků a informační centrum, Nový Jičín, příspěvková organizace, n.d.).

Kurz PaedDr. Yvety Heyrovské „Nebojte se psaní“ je založený na vzdělávacím programu, který vznikl již v roce 1996 a je pravidelně obnovován podle nově zjištěných poznatků. V kurzu se objevují témata, jako jsou prevence grafomotorických obtíží, předcházení problémům v oblasti prvopočátečního psaní v prvních třídách nebo pedagogická diagnostika. Během kurzů představuje i trhem nabízené pomůcky pro různé činnosti (INFRA, s.r.o., n.d.).

2 PRACOVNÍ NÁVYKY PŘI KRESLENÍ A PSANÍ

Pro to, jaký výkon bude dítě podávat ve škole a v pozdějším věku je podstatné jej hned od začátku učit a vést ke správným návykům při kreslení. Správné návyky mohou být prevencí ortopedických a očních problémů. Je lepší dítě od počátku vést ke správným návykům, protože je snazší dítě tyto návyky naučit, než následně odstraňovat zafixované špatné návyky. Platí tu jistá přímá úměra a to, že čím déle dítě funguje se špatnými návyky, tím déle trvá dítě tyto návyky odnaučit a naučit ty správné (Bednářová & Šmardová, 2006).

Podle Bednářové a Šmardové (2006) se jedná o tyto návyky: sezení při kreslení, jak jedinec drží psací náčiní, jestli má uvolněné zápěstí, s jakým tlakem pracuje, vybrané psací náčiní, motivace dítěte a další.

2.1 Výběr psacích a kreslících potřeb

Od výběru psacího náčiní se odvíjí správný úchop, tlak, který je vyvíjen na podložku, ale také celkový grafický projev. Jedním z kritérií je rozhodně kvalita kreslícího materiálu a tedy kvalita tuhy. Kvalitnější tužky a pastelky mají měkkou tuhu a ty zanechávají výraznou stopu i bez většího tlaku, tím pádem jsou pro dítě vhodnější, protože na ně nemusí zbytečně tlačit. Pokud ale dítě kreslí příliš tvrdou tuhou, musí více přitlačit, aby zanechalo stopu. To ovlivňuje upravenost kresby, rychlost kreslených čar, ale také úsilí, které musí dítě do kreslení vložit. Dalším kritériem je rozhodně tvar psacího náčiní. Nejvíce se doporučuje trojhranný tvar, který podporuje správný úchop. Tužka má v průřezu trojúhelníkový tvar, jehož každá strana nabízí podporu jednoho prstu. V případě, že nemáme k dispozici trojúhelníkové psací potřeby, nebo je máme, ale dítě ani tak nezvládá správný úchop, mohou se využít speciální násady. Není vhodné používat příliš široké náčiní, nebo náčiní se čtyřmi hranami. Čtyři hrany mívají často křídy a některé fixy, ale ty rozhodně nejsou vhodně pro děti, které se správný úchop teprve učí. Vhodné jsou pomůcky, které jsou uzpůsobené velikosti dětské ruky. Často je doporučován takzvaný trojhranný program, který zahrnuje již zmíněné trojhranné tužky, fixy a jiné psací náčiní. Dalším důležitým faktorem je délka tužky, pokud bude příliš krátká, může svádět k špatnému úchopu. Kromě výběru psacího náčiní je důležitý i výběr papíru, nebo plochy, na kterou bude dítě kreslit. Každé dítě preferuje jinou velikost

kreslící plochy, ale obecně se postupuje od větších formátů k menším (Dvořáková et al., 2015; Bednářová & Šmardová, 2006).

2.2 Poloha těla při kreslení a psaní

To, v jaké poloze je tělo dítěte při kreslení má přímý vliv na to, do jaké míry jsou jednotlivé klouby pohyblivé a uvolněné a jaký způsobem se dají koordinovat. Poloha těla má také zásadní vliv na fyzický a psychický klid během kreslení (Bednářová & Šmardová, 2006; Dvořáková et al., 2015).

Jsou různé polohy pro kreslení a každá má svá specifika a výhody. Ze začátku může dítě začít s kreslením ve stoje, kdy je na svislé ploše umístěný velký papír, nebo se dá využít tabule. Hlavní je, že plocha by měla být v úrovni očí dítěte. Dítě má při této poloze dostatek prostoru a může kreslit velké tvary. Při kreslení v této poloze se uvolňuje především ramenní kloub. Samozřejmě může dítě kreslit ve stoje i na papír, který je umístěný na vodorovné ploše třeba na stole (Bednářová & Šmardová, 2006; Dvořáková et al., 2015).

Další možností, jak může dítě kreslit je vkleče na zemi. V tomto případě je pomocná ruka opřená o zem a druhá může kreslit velké tvar. Stejně jako vstoje se uvolňuje především ramenní kloub. Nejčastěji používaným způsobem je kreslení vsedě, ale k tomu jsou zapotřebí dobré podmínky pro sezení. Chodidla by měla ležet na zemi. V této poloze se uvolňuje více kloubů, ale pouze v případě, že se ruka neopírá o podložku. V této pozici se tedy uvolňuje loketní a zápěstní kloub a také prsty (Bednářová & Šmardová, 2006; Dvořáková et al., 2015).

Držení těla při sezení by mělo být hlavně pohodlné a přirozené, současně by se z něj neměla ztratit pevnost a stabilita. Při sezení by měla chodidla ležet celou plochou na zemi, váha těla by měla být rozložená na celou plochu židle, kolena mají přibližně pravý úhel s židlí a tělo je trochu nakloněné dopředu. Oči jsou od papíru vzdáleny přibližně dvacet pět až třicet centimetrů, to znamená, že hlava je mírně skloněná (Dvořáková et al., 2015).

2.3 Postavení ruky při kreslení a psaní a uvolnění ruky

Postavení ruky by mělo být takové, že konec tužky, kterou dítě drží, by měl směřovat přibližně do oblasti mezi loket a rameno. Papír, na který dítě kreslí, by se měl také uzpůsobit. A to tak, že papír je nakloněn nahoru rohem stejné strany, jakou rukou dítě píše. To znamená, že pokud dítě píše pravou rukou, pak pravý roh papíru bude směřovat nahoru. V případě, že dítě píše levou, je nahoru posunutý levý roh. Úkoly jednotlivých rukou jsou také předem určené. Dominantní rukou dítě kreslí a rukou pomocnou si přidržuje papír (Bednářová & Šmardová, 2006; Dvořáková et al., 2015).

Ruka by při psaní měla být uvolněná. Psací náčiní by mělo být držené volně bez křeče, přibližně dva až tři centimetry nad špičkou hrotu. Za křečovité držení se považuje například držení, kdy je ukazovák prohnutý, aby silněji udržel tužku. To, jestli jedinec drží tužku křečovitě a vyvíjí příliš velký tlak na podložku, způsobí rychlejší únavu. Rychlá únava zase může způsobit nechuť ke kreslení a následně i psaní. To, jestli dítě používá příliš velký tlak na podložku, se dá lehce identifikovat z kresby. Čára je do papíru vtlačená, často až vyrytá, linie je nerovná a velmi často není plynulá, ale přerušovaná. Dítě by se mělo naučit uvolňovat svalové napětí. Není ale vše jen na dítěti, další faktory, které ovlivňuji tlak na podložku, můžou být: špatný výběr psacího náčiní nebo nepříznivá atmosféra při kreslení, špatně naučený úchop a mnoho dalších faktorů (Bednářová & Šmardová, 2006; Dvořáková et al., 2015).

2.4 Úchop psacího náčiní

Úchop psacího náčiní se vyvíjí spolu s vývojem dítěte, ale u všech by měla nakonec směřovat k špetkovému úchopu. Je ale důležité, aby dítě začínalo kreslit již se správným úchopem a vést ho k němu. Následné přeučování by bylo mnohem složitější (Dvořáková et al., 2015).

Před nácvikem samotného úchopu s tužkou se dá využít vosková kreslící kulička nebo také voskovky do dlaně, které nabízí trh. Kulička je vhodná pro děti od jednoho roku, které ještě neumí držet tužku. Formuje dlaň a připravuje ruku na správný úchop psacího náčiní. Proto je vhodné ji používat u dětí, které ještě s nácvikem úchopu nezačali nebo s ním začínají. Nevytváří si díky ní nevhodné návyky. Voskovky do dlaně jsou také uzpůsobené dětské ruce a vytváří správný návyk pro postavení prstů (Agátin svět, n.d.).

2.4.1 Správný úchop psacího náčiní

Za správný úchop je považován úchop špetkový (viz Obr. 6), který je popisován takto. *„**Tužka leží na posledním článku prostředníku, seshora ji přidržuje bříško palce a ukazováku.** Ruka a prsty jsou uvolněny, nesvírají tužku křečovitě, ukazovák není prohnutý. Prsty jsou vzdáleny od hrotu tužky přibližně 3-4 cm. Tužka přesahuje kožní řasu mezi palcem a ukazovákem. Malíček a prsteníček jsou volně pokrčeny v dlani“* (Bednářová & Šmardová, 2006, s. 50).

Obr. 6 – *Špetkový úchop*

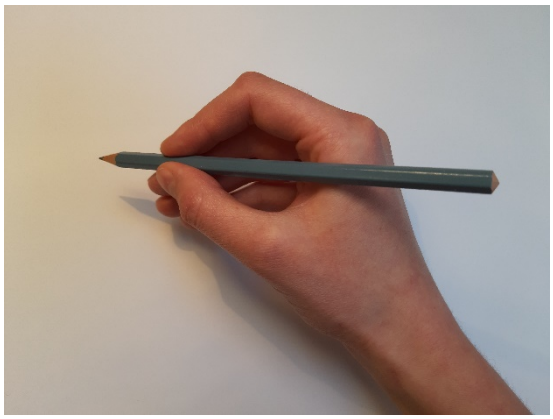

(vlastní zdroj)

V případě, že se dostatečně rozvíjí hrubá a jemná motorika, mělo by dítě díky různým cvičením navodit správný úchop samo, nebo případně s dopomocí. Cvičení, která napomůžou upevnění správného úchopu, mohou být například zvedání, přemisťování nebo navlékání korálků, uchopování drobných částic, přesévání písku skrz prsty jako bychom „solili“ atd. Může se také použít již zmíněný trojhranný program, to samotné ovšem nestačí. Je zapotřebí přítomnost a podpora dospělého. V případě, že dítě má přetrvávající problémy s úchopem, dají se zakoupit, nebo i vyrobit nástavce na tužku, které drží dítěti prsty na správném místě (Bednářová & Šmardová, 2006).

2.4.2 Nesprávné úchopy psacího náčiní

Jakékoli odchýlení se od špetkového úchopu je považované za chybné a je nutná jeho náprava (Bednářová & Šmardová, 2006).

2.4.2.1 Lehčí odchylky od správného úchopu podle Bednářové a Šmardové (2006)

Obr. 7 – *Nesprávný úchop 1*

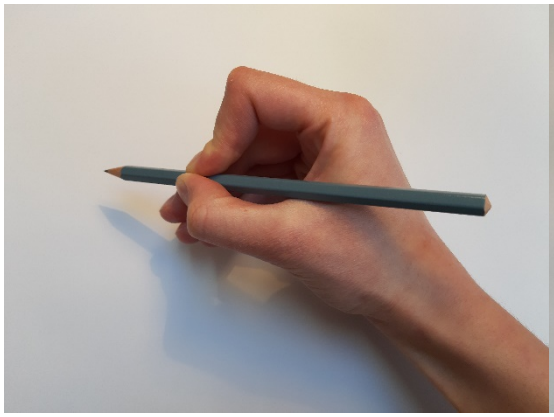

(vlastní zdroj)

Obr. 8 – *Nesprávný úchop 2*

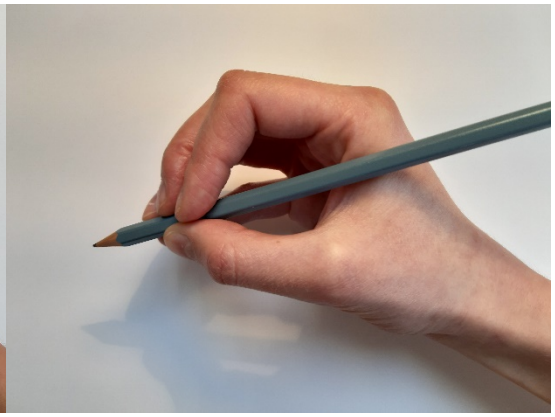

(vlastní zdroj)

Obr. 9 – *Nesprávný úchop 3*

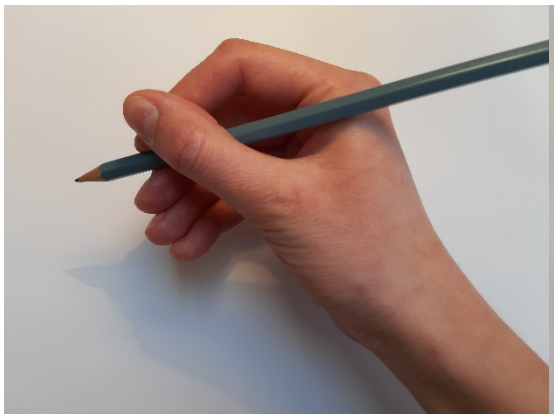

(vlastní zdroj)

Obr. 10 – *Nesprávný úchop 4*

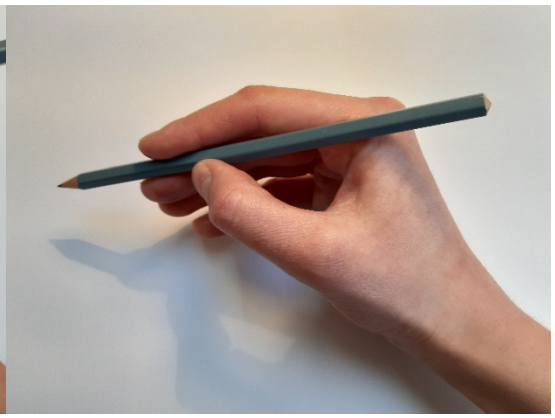

(vlastní zdroj)

Na obrázku prvního nesprávného úchopu (obr. 7) je úchop, který může zdánlivě připomínat správný úchop, ale není. Tento úchop je nesprávný v tom, že je křečovitý, ukazovák je prohnutý a často se u něj odkrvují prsty.

Druhý obrázek (obr. 8) ukazuje úchop, který je nesprávný tím, že tužku drží bříška všech prstů. Tento úchop je označován jako drápovitý.

Úchop na třetím obrázku (obr. 9) je chybný postavením palce, který překrývá ukazovák. U tohoto úchopu je kvůli postavení palce snížená koordinace pohybů při kreslení. Bednářová a Šmardová uvádí, že u tohoto nesprávného úchopu je dobré na tužku vyrobit moduritový nástavec, do kterého si dítě vtiskne své prsty ve správném postavení. Pokud

by se použil jen trojhranný nástavec, má dítě možnost stále palec přesouvat nad ukazovák.

Na posledním čtvrtém obrázku (obr. 10) je vidět, že palec a ukazovák nejsou proti sobě, jak by měly, ale jsou posunuty. Posun může být i obrácený, kdy je palec více vpředu než ukazovák.

3 LATERALITA

Pojem lateralita vychází z latinského slova lateralius, což v překladu znamená ležící na straně, nebo také boční. Z obecného hlediska se mluví o vztahu pravé a levé strany, tudíž o rozdílnostech párových orgánů, a to buď pravého, nebo levého (Bednářová & Šmardová, 2006, s. 39). To potvrzuje i Sovák (1985), který uvádí, že je název, který označuje odchylky v souměrnosti párových orgánů.

3.1 Co je to lateralita

Odlišování strany levé a pravé je podle Zelinkové (2011) primárním přírodním znakem, ať už se jedná o molekuly nebo o lidský mozek. Anatomická i funkční nesouměrnost mozku je znatelná již v počátečních vývojových stádiích. Tato nesouměrnost je znatelná ve vlivu na řečové funkce i ve vlivu na lateralitu.

Lateralita se dá také nazvat asymetrií a tato asymetrie je buď tvarová anebo funkční. Lateralita tvarová se zaměřuje na vzhled daných orgánů, jakou má velikost, sílu nebo třeba objem. Jako příklad se dá uvést nesouměrnost lidského obličeje, obvyklé také je, že jedna noha je delší než druhá a další asymetrie. Pod název funkční lateralita se zahrnují odlišnosti a odchylky ve výkonnosti orgánů hybných, ale i smyslových. Souvisí s citlivostí kůže, pohyby smyslových orgánů, a to především očí a uší. Také souvisí s orientací v čase i prostoru. Lateralita tedy znamená přenosné užívání jednoho z orgánů. Přednostní užívání jednoho orgánu, ale neznamená, že se dominantnější orgán využívá vždy a za všech okolností, znamená to pouze, že daný orgán vykonává práci rychleji, přesněji a s menšími obtížemi než druhý orgán. Proto dotyčný spíše využije orgán, který je pro něj dominantnější. Dominantnější orgán se podle Sováka označuje vedoucí a druhý pomocný (Bednářová & Šmardová, 2006; Sovák, 1985).

Jakou má dítě lateralitu, je důležité znát ještě před tím, než začne více kreslit, nebo dříve než je po něm vyžadováno grafomotorické cvičení. Pro čtení a psaní tedy i pro kreslení je podstatná lateralita oka a ruky. To, jaké oko je pro dítě dominantnější se dá zjistit jednoduchým testem. Dítě se namotivuje, aby se podívalo do klíčové dírky, do dalekohledu, nebo aby z rukou udělalo dalekohled a skrze něj se podívalo. Oko, kterým se podívá, je pravděpodobně dominantnější (Bednářová & Šmardová, 2015).

Díky určení převládajícího orgánu můžeme diferencovat praváctví, leváctví a ambidextrii, kdy jedinec má nevyhraněnou lateralitu a umí ovládat obě ruce na stejné úrovni. Lateralita se projevuje již při vývoji plodu, ale upřednostňování jedné ruky je zřejmá přibližně ve třech letech a ve čtvrté roce se lateralita ustaluje již nápadněji (Zelinková, 2011).

Bednářová a Šmardová (2006) píší, že lateralita se začíná znatelně vyhraňovat mezi pátým a sedmým rokem dítěte, ale k úplnému ustálení dochází v desátém, někdy až jedenáctém roku.

3.2 Druhy a typy laterality

3.2.1 Druhy laterality podle Bednářové a Šmardové (2006)

Lateralita se dělí na čtyři druhy, a to na genotypickou, fenotypickou, z nutnosti a na patologickou.

Genotypická lateralita je stejná jako vrozená lateralita (dominance). Dítě již v nitroděložním vývoji upřednostňuje jeden z orgánů a ten mu zůstává dominantní i nadále.

U fenotypické je velký vliv vnějšího prostředí, který vede ke změně laterality. Příkladem fenotypické laterality může být jedinec, který je přeučený levák.

Ke změně laterality z nutnosti dochází tehdy, když dominantní orgán již není schopný vůbec, nebo částečně plnit svou funkci. V tomto případě pak přebírá dominantní roli orgán pomocný. Jako příklad důvodu změny laterality se dá uvést amputace, či jiný úraz.

Na patologickou změnu laterality má vliv mozek. Při poranění vedoucí hemisféry mozku přebírá vedoucí funkci druhá hemisféra, ale to má vážný dopad na výkonné orgány. V případě, že se poraní levá hemisféra, dochází k ochromení motoriky na pravé straně a jedinec, který byl pravákem, se musí naučit být levákem.

3.2.2 Typy laterality

Bednářová a Šmardová (2006) uvádí, že se typy laterality dají dělit podle stupně vyhraněnosti anebo podle vztahu laterality ruky a oka. Dle stupně je dělí na vyhraněnou výraznou pravorukost, kdy je jedinec zcela a ve všech směrech pravák. O něco méně vyhraněný, ale stále pravoruký jedinec je označován za méně vyhraněnou pravorukost.

Pak je tu jedinec s nevyhraněnou nebo neurčitou lateralitou tedy ambidextrie. Další dvě dělení jsou stejná jako u pravorukosti, akorát se jedná o levorukost.

Pokud se mluví o dělení podle vztahu laterality ruky a oka, shodují se Bednářová a Šmardová (2006) se Zelinkovou (2011). V případě, že jedinec používá přednostně stejné ruky a smyslových orgánů označuje Zelinková (2011) tento způsob používání orgánů za souhlasnou lateralitu (př.: používá přednostně pravou ruku a pravé oko). V opačném případě (př.: používá přednostně pravou ruku a levé oko) se mluví o nesouhlasné, nebo také zkřížené lateralitě. Bednářová a Šmardová (2006) uvádí ještě lateralitu neurčitou, kterou vykládají jako různé možnosti vyhraněné a nevyhraněné laterality ruky nebo oka.

3.3 Diagnostika laterality

Aby se dala diagnostikovat lateralita je potřeba mít k dispozici komplex informací z různých zdrojů. Zdroji informací mohou být anamnézy, výsledky pozorování dítěte ať už během spontánních činností anebo při motivovaných činnostech zaměřených přímo na lateralitu. Dalším zdrojem mohou být kresby a podobně. Lateralita se dá také určit ze zkoušky laterality. Pozorování je jedním z nejdůležitějších způsobů, jak zjistit lateralitu jedince a dominantní ruka se pozná tak, že je to ruka, která vykonává pohyb. Když dítě kreslí, pozoruje se, zda má dítě správný úchop, jaký tlak používá při kreslení na psací potřebu, jestli kreslí plynule a jak vypadají čáry, které dělá. Také se pozoruje, s jakou rukou dítě začne kreslit. V případě, že dítě si tužku během kreslení přendá do druhá ruky znamená to, že původně kreslilo pomocnou rukou a ne dominantní (Bednářová & Šmardová, 2015).

Bednářová a Šmardová (2006) uvádí, že při anamnéze informací se také zjišťuje, jestli jsou v rodině někteří leváci a dítě by tím pádem mohlo mít předispozice k leváctví. Také se získávají informace o tom, jestli někdo z rodiny (může se jednat i o prarodiče) nenabádá dítě k přednostnímu užívání jedné ruky podle toho, co je v rodině častější, případně žádanější. Dnes se více setkáváme s variantou, kdy je dítě třeba méně vyhraněný pravák a občas bere věci levou rukou a rodiče pak ve strachu, aby z dítěte neudělali přeučeného leváka, nutí dítě používat převážně levou ruku i když má dítě dominantní ruku pravou.

Většina autorů se shoduje, že se dá lateralita určit zkouškou laterality a k té Zelinková (2011) uvádí, že se jedná o „Zkoušku laterality Matějčka a Žlaba“, která byla poprvé vydána v roce 1972. Zkouška se skládá z šestnácti úkolů, z toho dvanáct úkolů je pro horní končetiny a čtyři pro dolní končetiny. Zároveň je zkouška postavená tak, aby ji u dítěte mohl provést lékař, psycholog i pedagog.

3.4 Leváctví

Lateralita jako taková je vrozená a je odrazem dominance jedné z hemisfér. To tedy znamená, že i dominance jedné nebo druhé ruky je vrozená, ale jak uvádí Sovák (1985), zároveň podléhá vlivu výchovy. To znamená, že dítě může být vrozeným levákem, ale výchovou se dá přeučit na praváka.

Přitom ale na počátku lidstva, v době kamenné, byl poměr praváků a leváků stejný. Až v průběhu historie začalo leváků ubývat. Velký vliv na to mělo náboženství, mýty a podobně. Levá strana a s ní i používání levé ruky bylo považována za něco nesprávného, nebo nečistého. Oproti tomu pravá ruka byla vyzdvihována a považována za dobrou stejně jako pravá strana, ze které údajně přicházelo dobro a protipólem z levé přicházelo něco temného třeba démoni. Od té doby se v průběhu času rozvinula pravoruká civilizace, kdy většina strojů a předmětů byla konstruována ta, aby byla ovladatelná pravou rukou (Sovák, 1985).

Co se týče samotného psaní levou rukou, i přes to, že se obecně přijal fakt, že leváci píšou stejným způsobem, jako praváci, akorát mají zrcadlové postavení ruky a zrcadlové držení psacího náčiní, nebyl tento způsob, jak píše Vodička (2008), nikdy zdůvodněn. Vodička také zmiňuje, že bylo napsáno několik odborných literatur, ale ani v jedné se nedozvíme zdůvodnění, proč by leváci měli psát takto, pouze autoři vždy vycházeli z textů dřívějších autorů, a tak se asi stalo, že je tento styl psaní prostě daný. Přitom tento způsob psaní je pro leváky neustále doporučován, ale nikdo neprovede rozbor a nehádá důvod, proč tomu tak je.

Objevují se dva způsoby psaní levou rukou, a to buď horní (viz Obr. 6), nebo dolní (viz Obr. 7). V odborných příručkách a metodikách se doporučuje a uvádí jako jediný správný způsob psaní spodní. Ale i přes to podle výzkumu, který Vodička v letech 1986 až 1995 provedl, převažuje jedinců, kteří píšou právě horním způsobem. Z výsledku vychází, že

téměř 62% vybraných jedinců píšících levou rukou, píšou právě horním způsobem. Horní způsob je také nazýván jako drápovitý úchop. Tento způsob je všemi nejvíce odsuzován, ale v žádné literatuře nejsou uvedeny důvody, proč je zrovna tento úchop považován za špatný (Vodička, 2008).

Obr. 11 – *Horní způsob psaní*

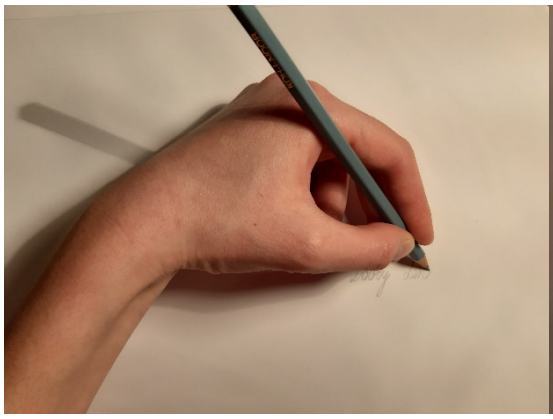

(vlastní zdroj)

Obr. 12 – *Dolní způsob psaní*

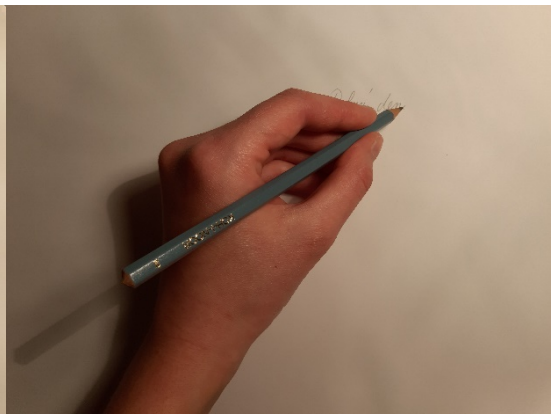

(vlastní zdroj)

3.4.1 Písmo

Písmo, které se v současné době používá je maximálně uzpůsobené tak, aby se pravákům psalo dobře. Když píše pravák, tužku „táhne“ za rukou a ta zanechává stopu. Pro leváka, který bude dodržovat metodiky, to znamená, že pokud píše dolním způsobem, tlačí hrot před sebou (Vodička, 2008).

Vodička (2008) také uvádí myšlenku, že pokud by mělo být pro leváky psaní stejně pohodlné, jako pro praváky znamenalo by to velkou změnu, ale uvádí, že to není možné. Vypadalo by to tak, že by se pro leváky vše převrátilo – psali by zprava do leva a sklon písma by byl také doleva. Dál píše, že by to nebylo nic neobvyklého, protože už Leonardo da Vinci tímto způsobem psal a levoruké děti, které začínají s psaním, mají tendence psát zrcadlově. Pro leváky by to bylo značně ulehčující, ale znamenalo by to například, že pravorucí učitelé by museli opravovat po levácích písemky, muselo by být možné psát tímto způsobem do úředních dokumentů nebo by se tiskly knihy, noviny a jiné dokumenty také zrcadlově, ale to možné není. Přesto se téměř nikdo nezamýšlí nad tím, jak levákům pomoci, aby psaní pro ně bylo lehčí a pohodlnější stejně jako pro praváky. Kvůli tomu, že se leváci musí uzpůsobit písmu praváků, dost často dochází k změnám

úchopu a směru držení tužky. Toto držení je ale považováno za špatné a dítě je opravováno.

4 ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST

Vágnerová (2012) uvádí, že věk dítěte, který je stanovený pro nástup do školy, byl vybrán záměrně hned z několika důvodů. Dítě ve věku šest až sedm let, což je věk, který je stanovený pro začátek školní docházky, je obdobím, kdy u dítěte dochází k významným hlavně vývojovým změnám. Tyto změny jsou pro dítě velice důležité, protože většina jich se týká zvládnutí požadavků školní docházky. Převážná část těchto změn se odvíjí od zrání nebo učení dítěte, proto jsou základem školní zralosti a připravenosti.

4.1 Školní zralost

Školní zralost se dá vnímat jako otázka vývoje organismu a nervové soustavy dítěte, ale především vývoje centrální nervové soustavy (CNS). To znamená, že pokud je dítě dostatečně zralé pro zahájení školní docházky, dokáže se soustředit, je emočně stabilnější, je schopné lépe odolávat zátěži a zvládá se přizpůsobit novému školnímu režimu. V opačném případě, kdy dítě není dostatečně zralé na školní docházku, se dítě projevuje emoční labilitou, sklonem k vyšší dráždivosti, je také snadněji unavitelné a není schopné unést vyšší zátěž školních nároků. Dostatečná zralost dítěte je podmínkou dobrého vzdělávání. Pokud je dítě dostatečně zralé, je pro něj nová role školáka jednodušší. Tuto roli si dítě díky ceremoniálům a vnějším ukazatelům (např.: nesení školní tašky, změna režimu atd.) velmi dobře uvědomuje, ale zpočátku neví, co tato role obnáší. Je pak na vnějších vlivech (rodič, učitel aj.) a zároveň na vnitřních (dostatečná zralost), jak tuto roli přijme a jestli jí bude vnímat pozitivně nebo negativně (Vágnerová, 2000).

Zrání a vyvíjení centrální nervové soustavy má podle Vágnerové (2000) kladný vliv na určení laterality ruky, pokud již nebyla vyhraněna. Dále také příznivě ovlivňuje vývoj motorických a senzomotorických koordinačních činností a také manuální zručnosti. To je podstatné pro sociální začlenění jedince. Proto je pro dítě neobratnost, způsobená nezralostí, nebezpečným faktorem. Nezralému dítěti nejde moc dobře psaní ani kreslení, nejdou mu činnosti při pracovní výchově, mohou u nich zůstávat problémy s výslovností a s tím spojená patlavost neboli dyslalie. Bohužel všechny tyto faktory a úroveň motorického vývoje ovlivňují celkový sociální status ve třídě. Dítě by se bez zásahu učitele mohlo stát terčem posměchu, neboť v tomto věku je motorický vývoj pro děti

důležitý. Aby k tomu nedošlo je na učiteli, aby našel jiné přednosti dítě, vyzdvihnul je a tím se pokusil zlepšit jeho sociální postavení a sebevědomí dítěte. Bohužel, pokud motorická neobratnost dítěti nepřekáží ve výuce, bývá pro učitele méně důležitá.

4.2 Školní připravenost

Školní připravenost by se dala popsat jako faktor vnější i vnitřní, který utváří obraz dítěte. Nebo také, jak je uvedeno dle Vágnerové (2000, in Průcha et al., 2013), jedná se o předpoklady biologické, psychické a sociální, které ovlivňují zdařilé započetí školní docházky. Do té spadá přijetí role žáka a plnění nároků s ní spojených, dodržování docházky a další.

Pro splnění všech těchto požadavků na roli žáka jsou podle Vágnerové (2000) potřebné kompetence, jež jsou rozvíjeny učením. Nejčastěji se tedy školní připravenost definuje jako souhrn předpokladů potřebných pro úspěšné zvládnutí nároků školy.

Do jaké míry je role školáka zvládnutá také ovlivňují postoje a kompetence, které jsou závislé na sociální zkušenosti. Tato sociální zkušenost je závislá na primární sociální skupině, tedy rodině a jakou důležitost přikládá vzdělání. Od dítěte jsou požadovány sociální dovednosti (kompetence), které jsou školou považovány za samozřejmé. Za sociální kompetence lze považovat schopnost dítěte budovat, ale i zachovávat uspokojivé vztahy s lidmi a to jak s dospělými, tak s dětmi stejně starými a zároveň dodržovat a chovat se podle určených pravidel. Pokud má rodina jinak nastavené hodnoty a neukládá vzdělání přílišnou váhu, má to negativní vliv na školní úspěšnost dítěte, neboť nemá motivaci vzdělávat se, když to pro rodinu není důležité (Vágnerová, 2012).

Praktická část

1 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem praktické části bylo, pomocí vlastního šetření a dotazníkového šetření směřovanému učitelům a učitelkám mateřských škol, provést průzkum trhu a zároveň znalostí a zkušeností učitelů. Na základě tohoto průzkumu pak vytvořit zásobník činností, her a pomůcek pro rozvoj grafomotoriky a správného úchopu psacích potřeb.

Použité výzkumné otázky:

Jak učitelé a učitelky mateřských škol podporují rozvoj správného úchopu psacího náčiní?

Jaké pomůcky jsou v mateřských školách využívány při nácviku správného úchopu?

Jaké motivační činnosti se objevují v mateřských školách pro rozvoj úchopu psacího náčiní?

2 METODIKA VÝZKUMU

2.1 Metoda výzkumu

Podle Švaříčka, Šeďové a kol. (2014) se metody výzkumu mohou dělit na kvantitativní a kvalitativní. Cílem kvalitativního zkoumání je získání celistvých a detailních informací o zkoumaném problému. Oproti tomu v kvantitativním způsobu zkoumání, jde především o to, získat, co nejvíce dat na stejné a strukturované otázky. Dříve někteří autoři určovali kvalitativní nebo kvantitativní způsob podle metod, které byli při zkoumání využity. Například dotazník byl považován za kvantitativní a rozhovor za kvalitativní. Dnes už je známo, že záleží převážně na informacích, které získáme, zda jsou komplexní a detailní nebo strukturované a množstevní.

2.2 Způsob šetření

Úkolem bakalářské práce bylo pomocí dotazníkového šetření, na které bylo pohlíženo kvalitativním způsobem, zjistit, jak učitelé mateřských škol pohlíží na téma úchopu psacího náčiní, jak jej rozvíjí a jakou motivaci používají.

Dotazník k bakalářské práci obsahoval osmnáct otázek, z toho jednu nepovinnou. V dotazníku bylo jedenáct uzavřených otázek, pět poloužavřených a dvě otevřené, z nichž jedna je již zmíněná nepovinná.

2.2.1 Dotazník

Dotazník obecně je způsob dotazování pomocí písemných otázek, na které se očekávají písemné odpovědi. Je to nejčastější metoda pro získávání informací. Obvykle se využívá pro získání velkého množství údajů. Proto je často považován za kvantitativní metodu, ale nemusí tomu tak vždy být. Respondent je osoba, která je dotazovaná, to znamená, že vyplňuje dotazník. Dotazník se skládá z otázek, které se někdy nazývají položky. Pojem položka se využívá převážně v případě, že se nejedná o tázací větu nýbrž o větu oznamovací (Gavora, 2010).

Dotazníkům je často vyčítáno, že se nesnaží zjistit to, jací respondenti skutečně jsou. Z toho důvodu se často uvažuje o tom, jak reliabilní (tj. spolehlivé a přesné) dotazníková šetření jsou, protože respondenti mohou být ovlivněni náhodnými vlivy. Proto je

důležité být u vyhodnocování dotazníků opatrný, aby nedošlo k chybné interpretaci (Chráska, 2003).

Obvyklá struktura dotazníku je složená ze tří částí. Ve vstupní části se nachází hlavička dotazníku. Zde je uveden název dotazníku, jeho autor (nebo název a adresa společnosti, které dotazník zadala), dále je zde respondent seznámen s cílem. Obvykle se zde zdůvodňuje důležitost dotazníku, což by mělo vést k tomu, že respondent vyplní dotazník pečlivě (Gavora, 2010).

V druhé části jsou již samotné otázky. Otázky nemusí být sestaveny tematicky, naopak se upřednostňuje uspořádání otázek tak, aby první byli snadné otázky, které neodradí od vyplnění, následně obtížnější otázky a na závěr lehčí otázky, protože se počítá s únavou respondenta. V závěrečné části dotazníku se nachází poděkování respondentovi za vyplnění dotazníku (Gavora, 2010).

Otázky, které se nachází v dotazníku, se třídí podle otevřenosti, a to na uzavřené, polouzavřené a otevřené. Uzavřená otázka má rovnou výčet možných odpovědí, ze kterých si respondent jednu vybere. Velkou výhodou uzavřených otázek je jejich celkem snadné zpracování. V případě, že mezi odpověďmi bude možnost vybrat „jiné, zdůvodněte," jedná se již o polouzavřenou otázku. V polouzavřených otázkách se také může požadovat vysvětlení předchozí odpovědi (např.: Ano/ Ne – odůvodněte proč). Otevřené otázky mají tu výhodu, že respondenta neomezují ve výběru, ale na druhou stranu se obtížněji vyplňují. Respondent musí nad odpovědí déle přemýšlet a musí ji zformulovat. Výraznou nevýhodou může být fakt, že zpracování otevřených otázek je náročné. V dotaznících se také objevují škálované otázky (Gavora, 2010).

Otázky pokládané v dotazníkovém šetření by měly splňovat jistá pravidla, požadavky a zásady. Otázky a položky by měly být **jasné** a **srozumitelné**, Měli by zohledňovat věk, zaměření a motivaci respondentů. Položky musí být **jednoznačné,** nemělo by být možné je chápat různými způsoby. Důležité také je, aby položky nebyly příliš dlouhé, ale i přesto pochopitelné a měly by být smysluplné. Pro snazší vyhodnocení je důležité dbát na konstruování otázek. Zároveň by ale během zjednodušení nemělo dojít k takovým úpravám, aby respondent následně nebyl schopný dotazník vyplnit. Při sestavování pořadí otázek a položek v dotazníku, je lepší se řídit podle psychologických hledisek než podle logických (Chráska, 2016).

2.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Graf 1 – *Úspěšnost dotazníku*

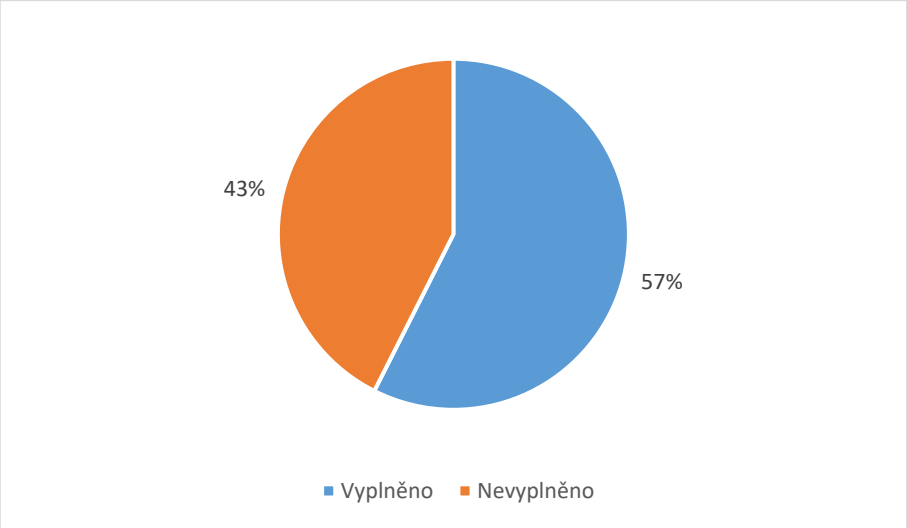

Dotazník byl dostupný tři týdny. Dotazník byl rozeslán učitelům a učitelkám mateřských škol, kde jsem byla na praxích s prosbou o další rozeslání. Dále byl dotazník také zveřejněn v uzavřených skupinách učitelů a učitelek mateřských škol na sociálních sítích.

Dotazník otevřelo celkem 94 osob, z toho dotazník dokončilo a vyplnilo 54 respondentů. Z těchto údajů vyplývá, že úspěšnost dotazníku byla 57%, což potvrzuje i graf níže (graf 1).

Průměrná délka vyplňování dotazníku byla přibližně 15 – 20 minut.

Graf 2 – *Délka praxe respondentů*

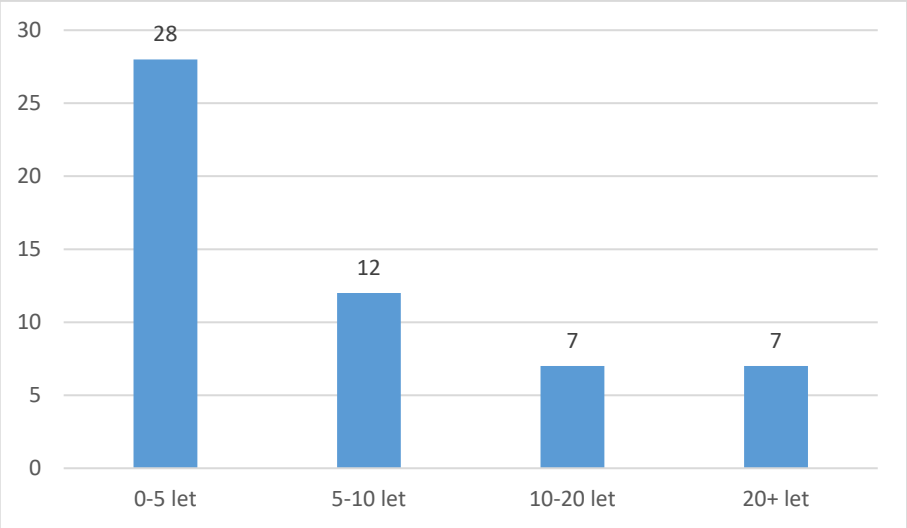

Zajímavým zjištěním bylo, že kromě padesáti tří žen dotazníkové šetření vyplnil i jeden muž. Dalším faktorem zjišťovaným v dotazníkovém šetření bylo, kolik let praxe v mateřských školách respondenti mají. Polovina respondentů neměla praxi delší než pět let, jedná se tedy o začínající učitele. Necelá čtvrtina respondentů se pak pohybovala mezi pěti až deseti lety praxe, takž spíše s kratší praxí (graf 2). Z těchto údajů vyplývá, že převážná většina respondentů má spíše kratší praxi.

Graf 3 – *Nejvyšší dosažené vzdělání*

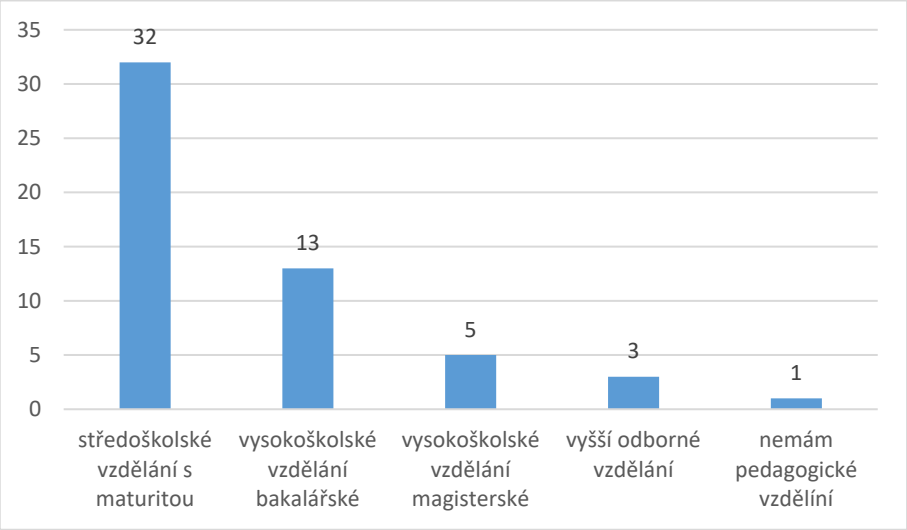

Poslední faktografickou otázkou zjišťovanou dotazníkem bylo, jakého nejvyššího vzdělání v oboru předškolní pedagogiky respondenti dosáhli a zda má vzdělání vliv na postoj k úchopu psacího náčiní. Jak z grafu vyplývá, více než polovina respondentů vystudovala střední pedagogickou školu s maturitou. Čtvrtina respondentů má vystudovanou vysokou školu zakončenou získáním bakalářského titulu.

3 REALIZACE, VÝSLEDKY A DISKUSE

V této kapitole je představeno dotazníkové šetření a jeho výsledky. Jako další je zde uveden i zásobník činností pro rozvoj úchopu psacího náčiní a grafomotoriky.

3.1 Realizace dotazníku a výsledek dotazníku

Tato kapitola obsahuje představení jednotlivých otázek dotazníkového šetření a současně i jejich rozbor. Výsledky dotazníkového šetření jsou pro lepší vizualizaci a přehlednost zpracovány pomocí programu MS Excel do grafů.

Jak již bylo uvedeno, dotazník vyplnilo celkem padesát čtyři respondentů. Padesát tři žen a jeden muž. Polovina respondentů uvedla, že jejich délka praxe nepřesahuje pět let a více jak polovina respondentů má nejvyšší dosažené vzdělání v oboru předškolní pedagogiky středoškolské. Tyto informace byly získané díky prvním třem položkám v dotazníku.

První otázka se dotazovala na pohlaví respondenta. Byla to uzavřená otázka pouze se dvěma možnostmi a to „jste muž“ nebo „jste žena.“ Žen bylo padesát tři a jeden muž.

Druhá otázka se ptala na roky praxe. Otázka zněla: „Pracujete v MŠ jako učitel/ka?“ Byla to opět uzavřená otázka a respondenti si mohli vybrat ze čtyř odpovědí. Jestli pracují v mateřské škole méně, než pět let zvolili možnost „0 – 5 let“ dále zde byly možnosti „5 – 10 let,“ „10 – 20 let“ a pokud je jejich praxe delší než dvacet let mohli zvolit poslední variantu „20+ let“ (viz graf 2).

Třetí otázka se směřovala na zjištění nejvyššího dosaženého vzdělání v oboru předškolní pedagogiky. V dotazníkovém šetření zněla otázka takto: „Jaké vaše nejvyšší dosažené vzdělání v oboru předškolní pedagogiky?“ Respondenti volili z pěti odpovědí, tudíž byla otázka opět uzavřená. Jak již bylo uvedeno a dá se vyčíst i z grafu 3 – středoškolské vzdělání s maturitou dosáhla více než polovina respondentů. Kromě středoškolského vzdělání si respondenti mohli zvolit „vyšší odborné vzdělání“ nebo vzdělání vysokoškolské. Z vysokoškolského vzdělání se jim nabízely možnosti „vysokoškolské vzdělání bakalářské“ a „vysokoškolské vzdělání magisterské.“ Jako poslední variantu mohli zvolit, že nemají pedagogické vzdělání.

První tři otázky byly tedy faktografické a ostatní otázky se již zaměřovaly na téma bakalářské práce.

3.1.1 Naučit dítě správnému úchopu psacího náčiní je:

Graf 4 – *4. otázka: důležitost úchopu*

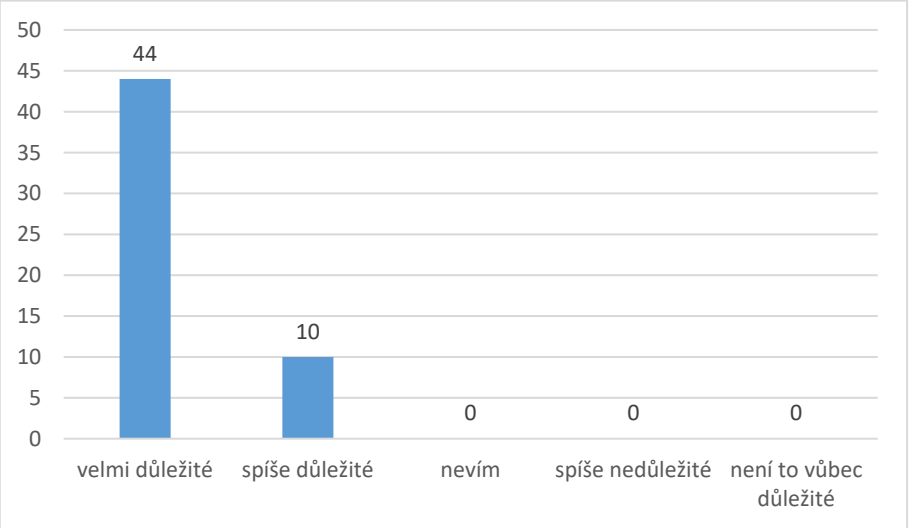

Tato otázka by se dala považovat spíše za otázku škálovou. Protože jak je vidět (graf 4), odpovědi jsou odstupňované podle míry důležitosti.

V první otázce zaměřené již na téma práce, tedy čtvrté otázce, bylo úkolem zjistit, jakou váhu respondenti dávají úchopu psacího náčiní. Z obecného hlediska je téma úchopu a jeho nácvik jednou z nejdůležitějších dovedností. Je tomu tak proto, že lidé používají písmo. Nyní už se velmi často využívá písmo v digitální podobě, ale písemná forma hraje v životě člověka nezastupitelnou roli. K tomu, aby dítě mohlo dobře kreslit a následně i psát, se potřebuje naučit správnému úchopu.

Reflexe:

Vzhledem k důležitosti tohoto tématu se dá předpokládat, že všechny odpovědi budou buď „velmi důležité“ nebo „spíše důležité.“ To se také potvrdilo, všichni respondenti považují nácvik správného úchopu za důležité. Někteří sice úchopu nepřikládají tak velkou důležitost, ale celkově nebyl žádný respondent, který by zpochybňoval význam úchopu anebo si nebyl významností jistý.

Tento výsledek tedy potvrzuje informace z teoretické části, kde se uvádí, že naučit děti správném úchopu je jednou z velmi důležitých částí vzdělávacího programu.

3.1.2 Absolvoval/a jste grafomotorický kurz?

Graf 5 – *5. otázka: absolvování kurzu*

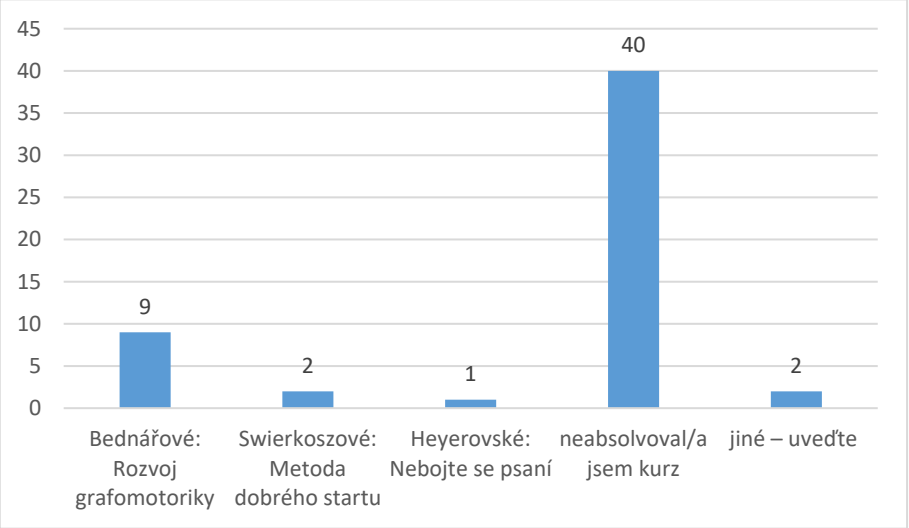

Pátá otázka se zaměřovala na grafomotorické kurzy. Jelikož je těchto kurzů mnoho, byly respondentům nabídnuty nejznámější nebo nejčastěji organizované v Jihočeském kraji. Jelikož je grafomotorických kurzů opravdu hodně, byla tato otázka polouzavřená. Nabízela tím pádem možnost „jiné," kde mohli respondenti uvést další kurzy. Vzhledem k tomu, že se musí počítat i s možností, že respondenti neabsolvovali žádný grafomotorický kurz, byla v dotazníku i možnost vybrat si odpověď „neabsolvoval/a jsem kurz."

Většina z respondentů se žádného kurzu neúčastnila. Devět respondentů se zúčastnilo kurzu Mgr. Bednářové. Dva respondenti zvolili možnost „jiné" (viz graf 5). Jeden z respondentů uvedl, že sice kurz absolvoval, ale již si nepamatuje název kurzu ani jméno lektora, který kurz vedl. Druhý respondent vyplnil, že absolvoval kurz grafomotoriky pro pedagogy u pana Mgr. Tomáše Mohapl Doležala v Českých Budějovicích.

Reflexe:

Pokud se učitelé a učitelky vzdělávají v oblasti rozvoje grafomotoriky a úchopu, není kurz nutný. Může jim ovšem pomoci lepé se v oblasti zorientovat, získat nové náměty a zkušenosti.

3.1.3 Špetkový úchop je správný úchop psacího náčiní, kdy…

Graf 6 – *6. otázka: špetkový úchop*

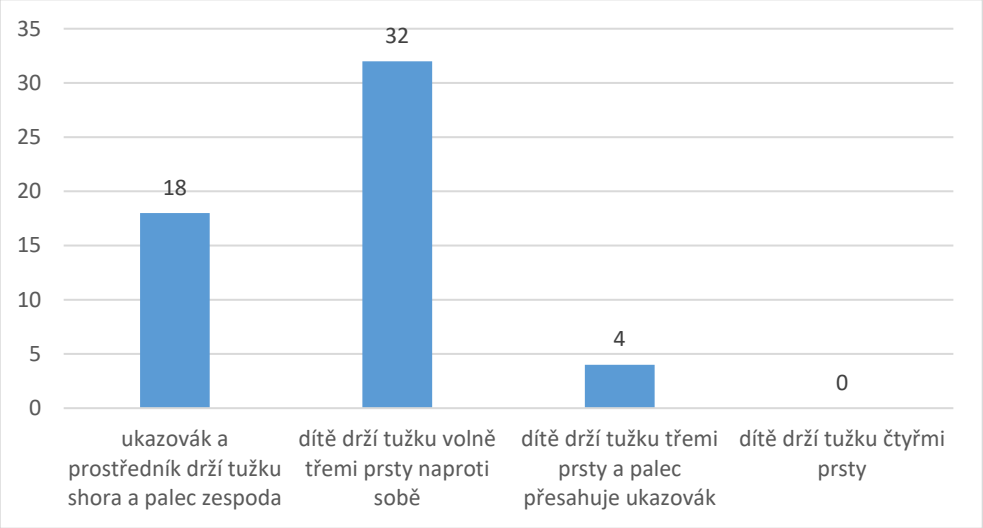

Tato položka měla za úkol zjistit, jestli učitelé a učitelky mateřských škol ví, jak by měl vypadat správný úchop psacího náčiní. Položka byla sestavena tak, že v zadání byla část věty a jedna z odpovědí ji správně doplnila. Zadání bylo: „Špetkový úchop je správný úchop psacího náčiní, kdy…“ a nyní si respondenti mohli vybrat ze čtyř odpovědí (viz graf 6). Po správném doplnění zní celá věta takto: „Špetkový úchop je správný úchop psacího náčiní, kdy dítě drží tužku volně třemi prsty naproti sobě.“

Z grafu vyplývá, že více jak polovina respondentů odpověděla správně.

Reflexe:

Předpoklad, že někteří učitelé nedrží psací náčiní správným způsobem, uvedený v úvodu práce, se parciálně potvrdil.

3.1.4 Jak je pro Vás náročné naučit správný úchop dítě, které drží psací náčiní v jiné ruce než vy?

Graf 7 – *7. otázka: praváci X leváci*

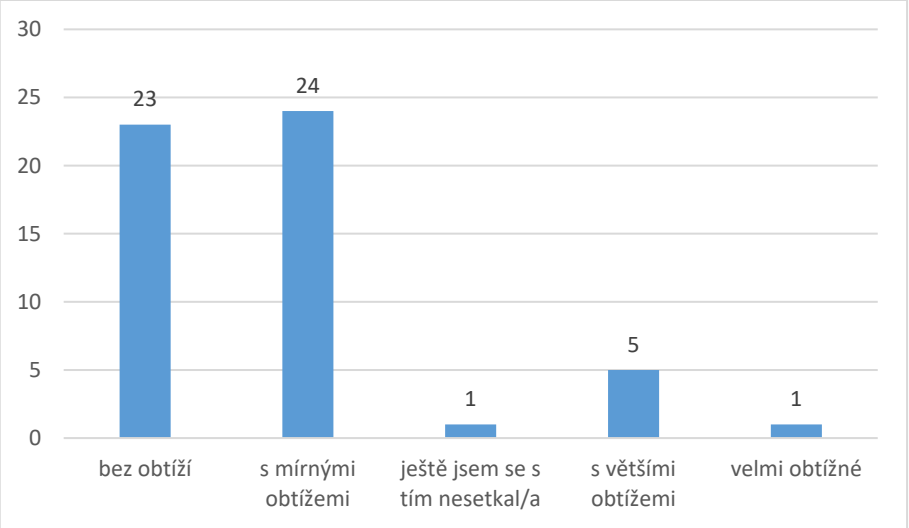

Součástí teoretické části bakalářské práce je kapitola zabývající se lateralitou a leváctvím. Respondentům byla tedy položena otázka, zda je pro ně náročné naučit správný úchop dítě, které drží psací náčiní v jiné ruce než oni.

Výsledky ukázaly, že téměř všichni respondenti zvládají správný úchop psacího náčiní naučit děti bez obtíží nebo jen s mírnými obtížemi. Jen 11% respondentů uvedlo, že s tím mají jisté obtíže.

Reflexe:

S dětmi, které kreslily levou rukou nebo ještě neměly vyhraněnou lateralitu ruky, jsem se setkávala v mateřských školách poměrně často. Neměla jsem velké obtíže s tím, jim ukázat, jak mají tužku držet, ale problém nastal, když jsem jim měla předvést způsob vedení čáry. V tu chvíli jsem si tužku opět přendala do pravé, protože mi to levou téměř nešlo. Zajímalo mě, jak jsou na tom jiní učitelé.

3.1.5 Jak probíhá spolupráce MŠ s rodiči ohledně rozvoje správného úchopu?

Graf 8 – *8. otázka: spolupráce s rodiči*

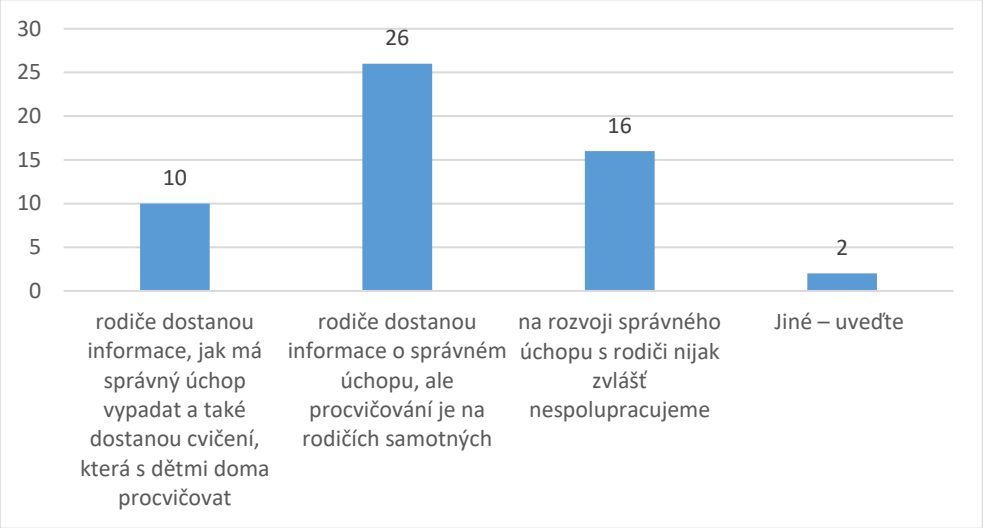

Jednalo se o polouzavřenou otázku, kdy měli na výběr ze tří možností nebo zvolit „jiné“ a napsat vlastní postup spolupráce. Nejčastěji zvolenou odpovědí bylo „rodiče dostanou informace o správném úchopu, ale procvičování je na rodičích samotných.“

Objevily se zde i dvě „jiné“ odpovědi. Zde je jejich doslovný přepis:

„Rodiče dostanou informace, jak má správný úchop vypadat, proč je důležitý a doporučujeme grafomotorický kurz u vytipovaných dětí a tužku Pelikán 2.“ (Výrobce Pelikan má řadu pomůcek Griffix, které jsou určené k osvojení si správného držení psacích potřeb. V této řadě se objevují také voskovky, verzatilky, rollery a plnicí pera (Agátin svět, n.d.).)

„Pokud má dítě problém s úchopem, rodiče upozorním. Pokud projeví zájem, doporučíme, jak postupovat. Nebo pokud se rodiče zeptají sami.“

Reflexe:

Jelikož výchova a vzdělávání není jen na učitelích, ale i na rodičích, dovolím si sem vložit slova speciálního pedagoga a psychologa PaedDr. Zdeňka Martínka „Výchova je na rodičích, mateřská škola provádí jen drobné kosmetické úpravy.“ Proto jsem se respondentů zeptala, jakým způsobem s rodiči spolupracují na rozvoji úchopu psacího náčiní.

Se způsobem komunikace, který byl zvolen nejčastěji, jsem se také setkala během praxí. Ale pouze při individuálních konzultacích u dětí v povinném předškolním období. Paní učitelka dala rodičům dítěte seznam činností, pracovní listy a další potřebné věci k procvičování. Následně se domluvili na termínu vyhodnocení těchto úkolů. Bohužel jsem se setkala i s variantou, kdy škola a rodiče na úchopu vůbec nespolupracovali, ale to se jednalo o jedince, kteří nespolupracovali celkově.

3.1.6 V jaké části dne se nejčastěji zaměřujete na správný úchop?

Graf 9 – *9. otázka: části dne věnované úchopu*

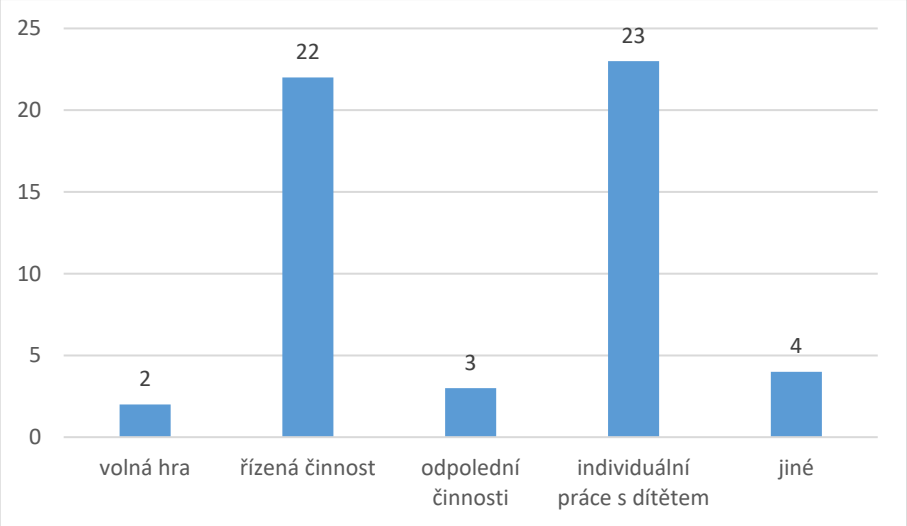

V otázce „V jaké části dne se nejčastěji zaměřujete na správný úchop?“ respondenti nevíce odpovídali, že úchopu se věnují v rámci řízených činností a při individuální práci s dítětem.

Opět se jednalo o polouzavřenou otázku a někteří respondenti využili možnosti „jiné.“ Všechny čtyři odpovědi se shodovaly a to tak, že učitelé a učitelky se věnují úchopu stále. Kdykoli vezme dítě tužku do ruky, kontrolují, zda ji drží správně a nezaleží na tom, jestli se jedná o řízené nebo individuální činnosti.

Reflexe:

V případě odpovědi „odpolední činnosti“ mě napadá, že odpoledne nezůstávají v mateřské škole všechny děti. Což by znamenalo, že děti, které odchází po obědě domů, by přicházely o nácvik úchopu. Vzhledem k tomu, že v otázce stoji „nejčastěji“ tak předpokládám, že je úchopu věnováno dostatek času i při dopoledních činnostech.

3.1.7 Při jakých konkrétních činnostech se nejčastěji zaměřujete na správný úchop psacího náčiní?

Graf 10 – *10. otázka: činnosti věnované úchopu*

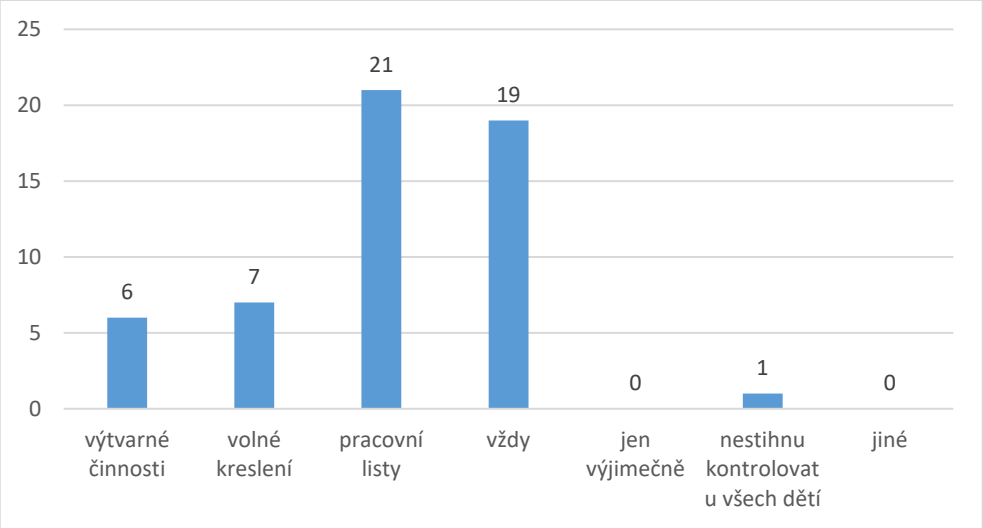

Opět se jednalo o polouzavřenou otázku, tudíž zde byla i odpověď „jiné.“ Vzhledem k tomu, že tuto variantu tentokrát nikdo nevyužil, dá se předpokládat, že množství odpovědí bylo dostačující.

Nejčastěji volenou odpovědí byli pracovní listy, je to tedy asi velmi četná metoda, jak kontrolovat správný úchop psacího náčiní. Do odpovědí byla vložena i možnost, že úchop psacího náčiní kontrolují vždy. Variantu „vždy“ si také zvolilo velké množství respondentů. Třetí nejčastější odpovědí byly výtvarné činnosti, za předpokladu, že sečteme „volné kreslení“ a „výtvarné činnosti.“

Reflexe:

Pro rozvoj úchopu a grafomotoriky se velmi často, někdy až nepřiměřeně často využívají pracovní listy. Proto byla do dotazníkového šetření vložena tato otázka. Přitom existují činnosti, které grafomotoriku a úchop rozvíjí bez použití pracovních listů.

V jedné mateřské škole jsem se dokonce setkala s tím, že v celé škole i u tříletých dětí měli na každý den pracovní list. Když děti dokončily aktivity v řízené činnosti, šly ke stolu, kde vypracovali pracovní list. To už je dle mého trochu moc.

Jedna paní učitelka na praxi mi řekla, že nemá čas neustále kontrolovat, jestli všechny děti drží psací náčiní dobře, proto jsem do možných odpovědí k této otázce přidala

možnost „jen výjimečně“ a „nestihnu kontrolovat u všech dětí.“ I tuto možnost si jeden z respondentů zvolil. Předpokládám, že se jednalo o učitelku, o které jsem mluvila. Neboť jsem jí dotazník také posílala.

3.1.8 Jaký způsob organizace činností pro nácvik správného úchopu preferujete?

Graf 11 – *11. otázka: organizace činností*

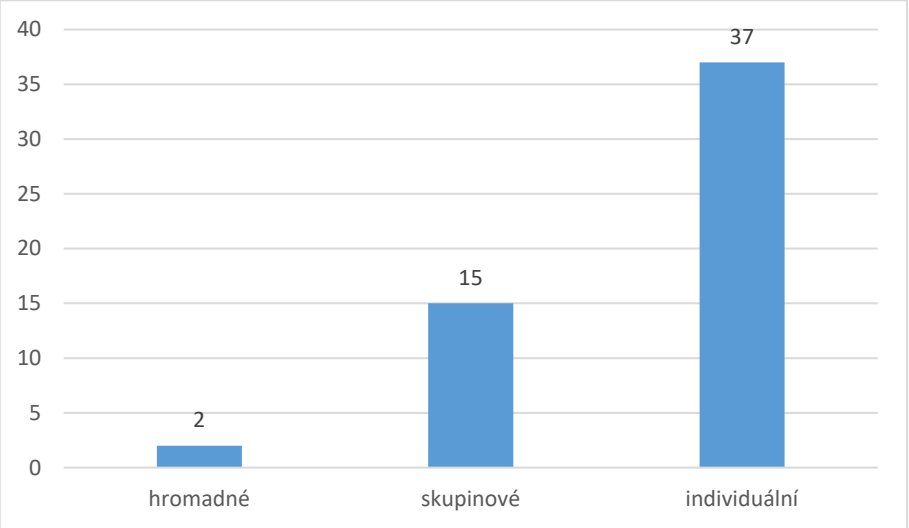

Téměř tři čtvrtiny respondentů odpověděly, že preferují individuální přístup. Více jak čtvrtina respondentů upřednostňuje skupinové činnosti pro nácvik úchopu. Nejméně volenou formou jsou hromadné činnosti.

Reflexe:

Individuální přístup podle Průchy (2013) je požadavek, kdy učitelé musí respektovat specifické vlastnosti každého dítěte, jako jsou styl nebo tempo učení. Současně uvádí, že při běžném naplnění tříd je tento způsob jen obtížně proveditelný. Více je praktikován v alternativních a speciálních školách.

Mohu se tedy domnívat, že i když by respondenti preferovali individuální přístup, není ve školách dostatek příležitostí pro jeho uskutečnění. Já osobně preferuji činnosti organizované skupinově, kdy mám skupinu o počtu přibližně pěti dětí a ostatní děti mají jiný úkol. Já se věnuji skupině, mohu kontrolovat úchop. Když má skupina úkol hotový, děti se vystřídají.

Kasíková (2010) píše, že skupinové učení probíhá v malé sociální skupině, která může vzniknout spontánně nebo ji může vytvořit učitel. Pokud ji vytváří učitel, vytváří jí na

základě některých hledisek, jako jsou pohlaví dětí, schopnost spolupracovat nebo to jakého výkonu je dítě schopné. Skupinová organizace vzdělávání má své klady i zápory, kdy ale klady podle Kasíkové převažují nad zápory nebo také úskalí. Děti mezi sebou mohou při vykonávání zadaného úkolu komunikovat a hledat společná řešení. Velikost skupiny je nejčastěji dva (kdy se jedná o párové učení) až pět nebo sedm dětí.

Hromadné organizace jsou nejméně volenou možností respondentů. Je to pravděpodobně proto, že při hromadných činnostech je velmi malá pravděpodobnost, že učitel nebo učitelka dokáže dohlédnout na to, aby dítě drželo psací náčiní správným způsobem.

3.1.9 Máte v MŠ vybavení, pomůcky atd., které napomáhají správnému úchopu? Jaký druh pomůcek k nácviku správného úchopu používáte?

Graf 12 – *12. otázka: pomůcky*

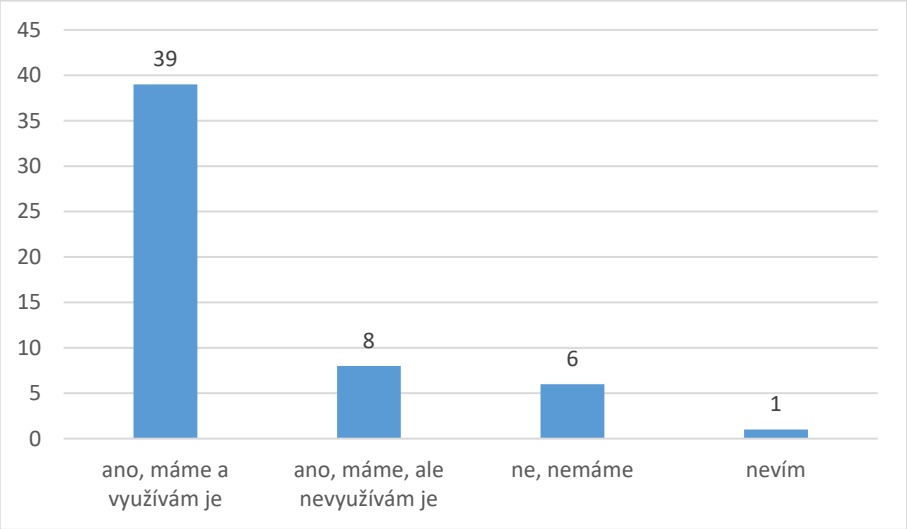

V této kapitole jsou spojeny dvě otázky z dotazníkového šetření. Ve dvanácté otázce jsou respondenti dotazováni, jestli mají ve školách vybavení, pomůcky atd., které napomáhají správnému úchopu. Podle odpovědí (graf 12) je jasné, že téměř všude již tyto pomůcky jsou. Objevilo se i šest odpovědí, že pomůcky v mateřských školách nemají.

Reflexe:

Na praxích jsem si všimla, že nejčastěji se objevují tříhranné tužky.

U respondentů, kteří odpověděli, že je mají, ale nevyužívají, se nabízí dvě možnosti. Buď si neuvědomili, že k těmto pomůckám patří právě i tříhranné tužky nebo pomůcek

skutečně nevyužívají. Je možné, že jejich svěřenci pomůcky nepotřebují, pak je to v pořádku. Pokud však ano, měli by je vyzkoušet a podpořit tím správný fyziologický úchop dětí.

U respondentů, kteří uvedli, že pomůcky nemají, by bylo potřebné zjistit z jakého důvodu. Zároveň by bylo dobré vědět, jestli opravdu pomůcky nemají nebo jen neví, že věci, které používají, se za pomůcky považují.

Graf 13 – *13. otázka: pomůcky nabízené trhem/ vyrobené*

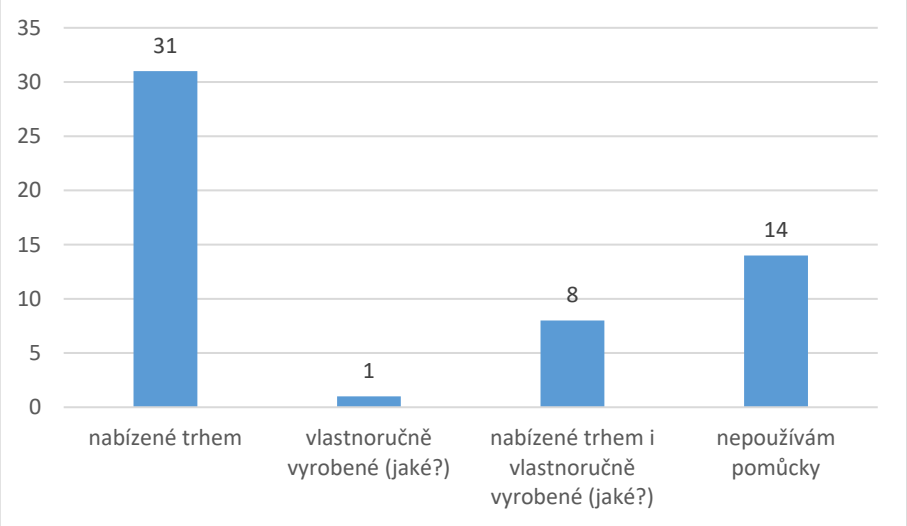

V třináctém otázce bylo navázáno na otázku dvanáctou a zjišťovalo se, jaký druh pomůcek k nácviku správného úchopu používají. Zdali pomůcky nabízené trhem, vlastnoručně vyrobené, nabízené trhem i vlastnoručně vyrobené nebo pomůcky nevyužívají. Více jak polovina respondentů odpověděla, že využívá pomůcky nabízené trhem. Čtvrtina pak uvedla, že pomůcky nevyužívá.

Tato otázka byla uzavřená, ale hned za ní byla otázka otevřená, která navazovala na třináctou otázku. Do čtrnácté otázky měli respondenti za úkol napsat, jaké vlastnoručně vyrobené pomůcky využívají. Odpovědí v této otázce bylo celkem osmnáct. Odpovědi deseti respondentů se vztahovaly k druhům pomůcek, které jsou na trhu. Toto jsou některé z odpovědí:

„Trojhranné tužky, nůžky s podporou, nástavce.“

„Gumová násada na tužku pro správný úchop prstů.“

„Násady trojhrany, násady s dírami na prsty.“

„Nástavce na tužky, grafomotorické šablony.“

Dále se velmi často objevovala odpověď trojhranné tužky a pastelky a násady na tužky.

Nyní odpovědi osmi respondentů, kteří uvedli vlastnoručně vyrobené pomůcky:

„Krabici s moukou, pískem, kreslím na velký papír dráhy atd. …“ u této odpovědi se jedná spíše o rozvoj grafomotoriky než úchopu psacího náčiní.

„Dětem dám do dlaně malou kličku, kterou drží prostředníkem, prsteníkem a malíčkem. Na tyto prsty položí tužku a zajistí jí palcem a ukazovákem.“ Zde kulička upravuje postavení ostatních prstů, které nepřímo spolupracují na úchopu.

„Držení papírové kuličky v dlani, gumička na tužce.“ U papírové kuličky se jedná o stejný princip, jako v předchozí odpovědi. Gumička na tužce je technika, kdy se gumička namotá na tužku v místě, kde by mělo dítě tužku držet. Jedná se o takovou zarážku.

„Voskovky do dlaně, pastelka nabodnutá na polystyrenovou kouli.“ Technika s polystyrenovou koulí pro mě byla velmi zajímavá. Dítě v podstatě drží kuličku a ta mu tvaruje prsty do správného tvaru. U této techniky bude důležité zvolit správnou velikost koule, aby nebyla moc velká nebo příliš malá.

„Ruličku z papíru, která ukazuje správný směr tužky.“ Zde se pravděpodobně jedná o prodloužení tužky ruličkou z papíru, aby dítě lépe vidělo, jakým směrem má ukazovat konec tužky.

„Kornout na tužku z papíru, z Fimo hmoty si děti vyrobí nástavec na tužku.“ Techniku s kornoutem jsem již viděla. Z pevnějšího papíru se vytvoří kornout, který se slepí tak, aby se nerozmotal. Následně se do něj vloží tužka. Kornout má dítěti pomoct udržet tužku ve správném směru nebo ji také nechat usazenou v oblasti mezi palcem a ukazovákem. Zároveň kornout udržuje palec a ukazovák správně zaoblené. Nástavec z Fimo hmoty nebo z jiné hmoty se obvykle dělá tak, že kolem tužky se omotá vrstva hmoty a do hmoty jsou dítěti vtisknuty prsty ve správném postavení. Tento nástavec se dá následně zapéct.

„Modelínové usazení prstů na tužce.“ Tato technika je pravděpodobně stejná jako technika s Fimo hmotou akorát místo ní se použije obyčejná modelína. Výhodou je možnost nástavec předělávat.

Reflexe:

Čtrnáctá otázka se měla dotazovat především na pomůcky vyrobené. Pravděpodobně kvůli špatné formulaci se zde objevily i pomůcky nabízené trhem.

Ve vyrobených pomůckách se objevily velmi zajímavé náměty.

3.1.10 Znáte kreslící voskovou kuličku, která je vhodná pro děti, které ještě neumí správně držet tužku?

Graf 14 – *15. otázka: kreslící kulička*

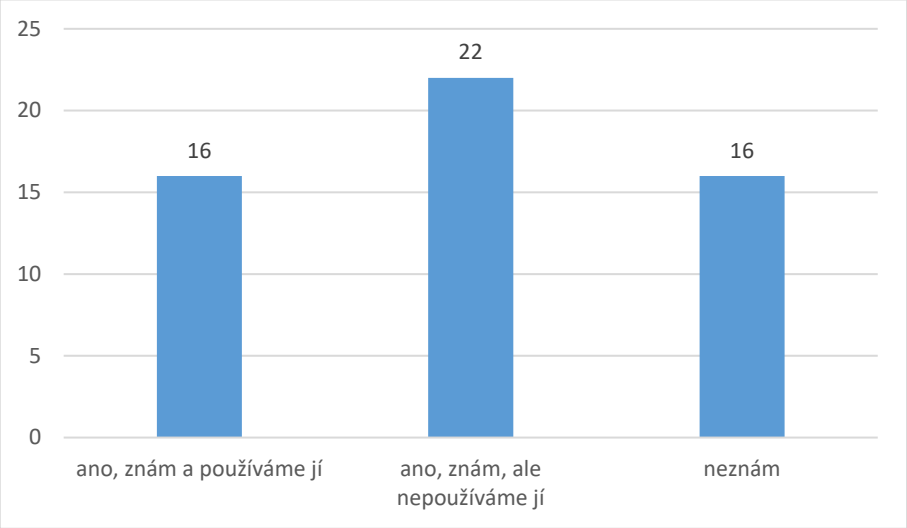

Bylo zjištěno, že více jako čtvrtina respondentů kuličku vůbec nezná. Z toho vyplývá, že necelé tři čtvrtiny respondentů kuličku zná. Bohužel většina respondentů voskovou kreslící kuličku nevyužívá.

Reflexe:

Kuličku jsem objevila v rámci psaní bakalářské práce. Jelikož já voskovou kreslící kuličku neznala, zajímalo mne, jestli ji učitelé mateřských škol znají, případně, zda ji využívají.

Vzhledem k vlastnostem kuličky by bylo vhodné ji v mateřských školách více rozšířit. Minimálně u nejmladších dětí. Stejně tak i voskovky do dlaně zmiňované v teoretické části.

3.1.11 Od jakých výrobců jsou vaše pomůcky, které využíváte pro kreslení a psaní?

Graf 15 – *16. otázka: výrobci*

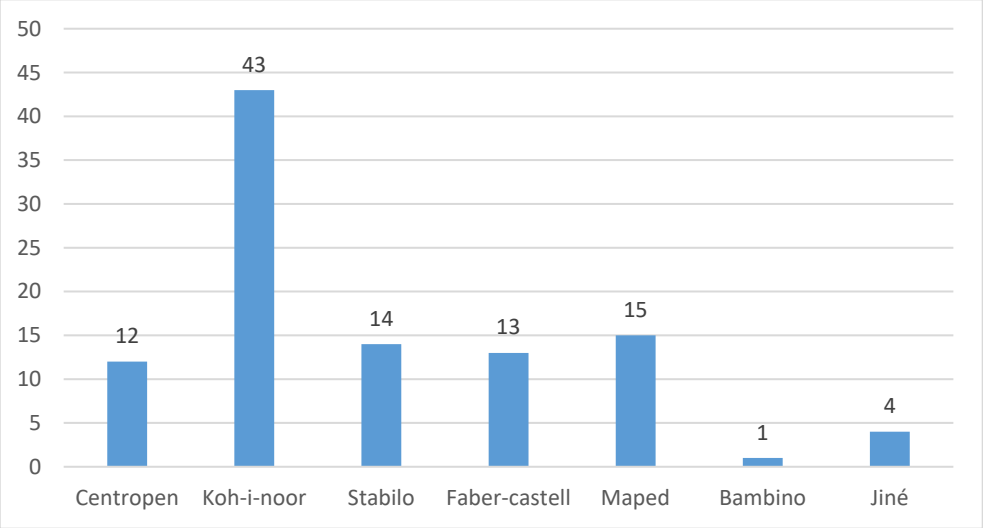

Otázka se dotazovala na výrobce, od kterých učitelé a učitelky využívají pomůcky pro kreslení a psaní. V této otázce si respondenti mohli vybrat více odpovědí. Zároveň to byla polouzavřená otázka, proto respondenti mohli v možnosti „jiné“ uvést další dodavatele. Čtyři respondenti vyplnili „jiné“ odpovědi. Uvádí, že dodavatelů je mnoho a nepamatují si je. Další odpovědi v možnosti jiné byly: Pelikan a Primo.

Reflexe:

Výsledek této otázky částečně potvrdil očekávání. Překvapující ovšem bylo, že značka Stabilo byla tak málo zastoupena. Přitom v každé mateřské škole, kde jsem byla na praxi, měli tříhranné pastelky od této firmy. Proto si myslím, že respondenti vybrali možnosti, které jsou nejvíce známé nebo se nezajímají o to, kdo pomůcky vyrábí. K tomu mne také vedou odpovědi dvou respondentů, kteří uvedli, že neznají výrobce.

3.1.12 Jaké potřeby a pomůcky v MŠ využíváte při kreslení?

Graf 16 – *17. otázka: pomůcky a potřeby ke kreslení*

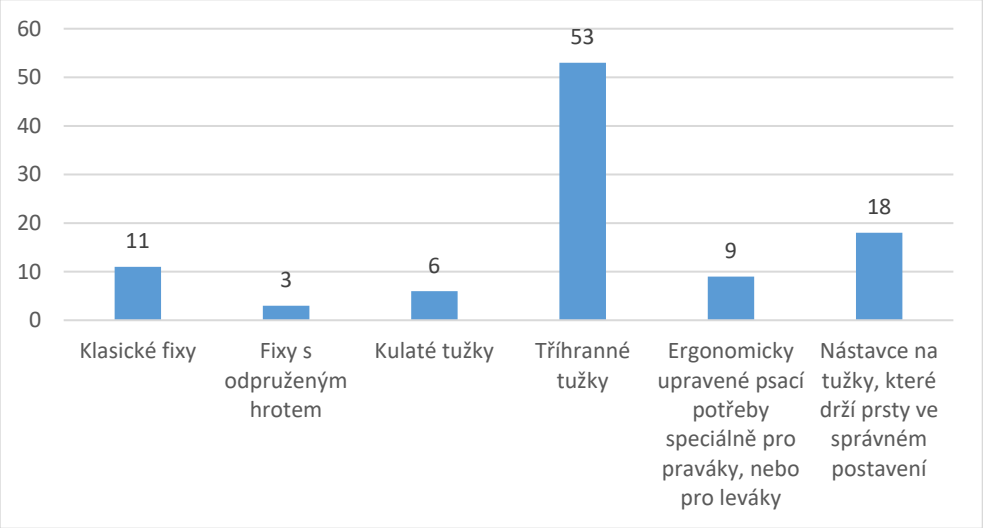

Tato otázka zjišťovala, které psací náčiní a pomůcky se v mateřských školách přednostně využívají. Jestli ty, které jsou uzpůsobené správnému úchopu či ty, které mají pomáhat s jeho navozením anebo psací náčiní, které není nijak uzpůsobené.

Odpovědi, které obsahovaly uzpůsobené pomůcky, byly tyto: fixy s odpruženým hrotem, tříhranné tužky, ergonomicky upravené psací potřeby speciálně pro praváky nebo pro leváky, nástavce na tužky, které drží prsty ve správném postavení. Klasické fixy a kulaté tužky obvykle nejsou nijak uzpůsobené pro navození správného úchopu.

Otázka byla uzavřená a respondenti si mohli vybrat více možností.

Nejčastější odpovědí byly tříhranné tužky, které jsou také nejčastěji zastoupeny v mateřských školách.

Reflexe:

Nejvíce jsem se na praxích setkávala s tříhrannými tužkami, ale pouze v jedné mateřské škole jsem viděla fixy s odpruženým hrotem. Proto mne zajímalo, v jakém zastoupení se jednotlivé pomůcky objevují v mateřských školách.

Tříhranné tužky jsou opravdu nejrozšířenější pomůckou. Je dobře, že někteří výrobci se začali zamýšlet nad tím, jak vyrábět psací náčiní tak, aby vyhovovalo dětské ruce a zároveň u ní navozovalo správný úchop.

3.1.13 Napište prosím činnost/ básničku/ říkanku/ písničku/ příběh… klidně jich uveďte i více, kterými děti učíte správnému úchopu. Činnost, prosím popište.

Poslední otázka byla otevřená a respondenti zde měli napsat a popsat činnosti, básničky, říkanky, písničky a příběhy, kterými se děti učí správnému úchopu. Patnáct respondentů neuvedlo žádnou konkrétní činnost, z toho deset uvedlo, že nic takového nepoužívají a dítěti pouze předvedou, jak má úchop vypadat a případně ho opraví.

Zde je přepis některých odpovědí:

„Říkadla z Pinterestu.“

„Nemáme.“

„Básničky pro procvičení před grafomotorikou/malbou, vždy tematicky směřující k probíranému tématu.“

„Volné kresleni, výtvarné činnosti, řízené činnosti.“

„To nemáme.“

„Nepoužívám žádnou básničku.“

„Žádnou básničku ani říkanku na správný úchop neznám a nepoužívám. Vždy se snažím dětem (úměrně věku) vysvětlit, jak mají správně tužku držet a pak je občas upozorním/ pochválím za správné držení tužky.“

Činnosti získané z dotazníkového šetření jsou zahrnuty do zásobníku níže.

Reflexe:

Díky této otázce bylo získáno plno básniček a činností, které rozvíjí úchop psacího náčiní. Ne každá odpověď byla vypracována očekávaným způsobem. Důvodem mohlo být, že otázka byla umístěna na konci a respondenti již byli unavení.

3.2 Zásobník činností

Zásobník je vytvořený na základě dotazníku, zkušeností z praxe a odborné literatury.

Jelikož není možné rozvíjet správný úchop psací potřeby, aniž bychom měli rozvinuté oblasti motoriky, uvedu v praktické části také činnosti na rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky.

3.2.1 Hry a činnosti

Zásobník se skládá ze dvou hlavních částí. A to: „Činnosti na rozvoj jemné motoriky rukou“ a „Činnosti na rozvoj správného úchopu psací potřeby“ Tyto části se následně ještě děli na „Simultánní pantomimu“ a „Hry a jiné činnosti“.

Kurzívou a za pomlčkou je psaný popis pohybu u básní a říkadel. Tento pohyb byl buď uveden respondenty nebo byl doplněn.

3.2.1.1 Činnosti na rozvoj jemné motoriky rukou

Simultánní pantomima:

Medvěd a zvířátka

To je medvěd, rozdává med. – *krouží palec.*

Dá lištičce kmotřičce. – *ťuká ukazovák s palcem.*

Dá veverce do hrnce. – *ťuká palec s prostředníkem*.

Ježkovi dá medu soudek. – *ťuká palec s prsteníkem*.

Zajíčkovi dá na zoubek. – *ťuká palec s malíčkem. Pozor na správné provedení shora, prsty neprohýbat.*

Zvířátka se radují, – *dlaň vzhůru, prsty se 'třepou.*

medvědovi děkují. – *prstík po prstíku se vzájemně s palcem dotýkají.*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Slovenské kolo kulaté

Kreslím kolo guľaté – *velké kruhy rukou vycházející z ramenou*

a v ňom oči okaté, – *menší kruhy vycházející z lokte*

čiara nadol, nos je to, – *zvednout palec*

ústa idú tadeto. – *prsty do „zobáčku, „nakreslit pusu“*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Pojďte děti malovat

Pojďte kluci, holčičky – *ukazovákem „lákáme“ k sobě*

vezmeme si barvičky. – *otvírání a zavírání dlaně*

Budeme si spolu hrát, – *palec ťuká o všechny prsty*

všechno možné malovat. – *kroužení zápěstím*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Panenka

Ťuká, ťuká deštík – *palec se bříškem dotýká bříšek ostatních prstů*

na veliký deštník.

Ťuká, ťuká prstíkem:

Kdo je pod tím deštníkem?

To jsem já, panenka, – *kroužení zápěstím*

točí se mi sukénka.

Běžím, běžím k sluníčku,

osušit si sukničku.

(zdroj – neznámý)

Babí léto – Josef Brukner

Co se stalo? Co se stalo? – *palec se bříškem po slabikách dotýká bříšek ostatních prstů*

Klubíčko se rozmotalo. – *spojit ruce propletením prstů, palce „melou“*

Povětří ho rozfoukalo.

Už si pletou vánek s větry – *prsty se postupně spojí bříšky s druhou rukou*

ze stříbrné vlny svetry. – *spojit ruce propletením prstů*

(Budínská, 2014)

Dešťové kapičky

Dešťové kapičky, dostaly nožičky. – *prsty postupně ťukají o pevnou plochu*

Běhaly po plechu, dělaly neplechu.

Kocour spal v okapu, spadly mu na tlapu. – *prst k ústům „pšš“; spadly = hlasitě tlesknout*

Jé, ten se polekal, skočil a utíkal. – *výskok, běh na místě*

(Valachová et al., 2015)

Trpaslíci

Vydalo se na výlet – *prsty běží po stole nebo po dítěti*

trpaslíčků malých pět. – *ukázat otevřenou ruku*

První panáček sednul na vláček, – *ruku sevřít v pěst a postupně zvedat prsty, palec*

druhý odjel lodí, – *ukazovák*

třetí vzducholodí, – *prostředník*

čtvrtý odjel autobusem – *prsteník*

a ten pátý nejmenší – *malík*

musel běžet klusem. – *prsty běží po stole nebo po dítěti*

(Valachová et al., 2015)

Hry a jiné činnosti:

Co se najde v přírodě

Práce s přírodninami. Děti sbírají přírodniny a různě s nimi manipulují a ohmatávají si je. V mateřských školách si děti mohou udělat nádoby, do kterých tyto přírodniny vloží a mohou s nimi dále pracovat.

Navlékání

Navlékání korálků nebo provlékání tkaniček. Navlékání korálků lze motivovat básničkou od Františka Hrubína – Princeznička na bále.

Hmatové hry

Masírování rukou různými předměty.

Kouzelný pytlík. Děti budou sahat do pytlíku a po hmatu se pokusí poznat, co v něm je.

Konstruktivní stavebnice

Stavby z dřevěných kostek, Lega, magnetických a jiných stavebnic.

Domácí práce a sebeobslužné činnosti

Míchání těsta, přesýpání surovin, úklid hraček a další.

Zapínání zipu, zavazování tkaniček, zapínání knoflíků, čištěn zubů atd.

3.2.1.2 Činnosti na rozvoj správného úchopu psací potřeby

Simultánní pantomima:

Zobáček

Vezmi palec, ukazovák, – *zahýbe se palcem a ukazovákem*

zoby zob a máš zobák. – *ukazovákem poklepáváme o palec „pípá ptáček"*

Do zobáčku tužku dej, – *tužku chytneme mezi palec a ukazovák*

prostředníčkem podpírej! – *prostředník podepře tužku a k němu se přiřadí zbylé prsty*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Postýlka pro tužku

Uděláme postýlku, – *pokrčíme malík, prsteník a prostředník*

tužku do ní položíme,

na polštářek uložíme – *ukazováček*

a přikryjeme peřinkou. – *palec*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Letadlo

Letí, letí letadlo, – *tužku drží palec a ukazovák, létá*

pozor, aby nespadlo.

Letí, letí sem a tam,

dávej pozor, přistávám! – *tužku zespodu podepřeme prostředníkem*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Sedlák solí

Koupil sedlák soudek soli, – *hýbání palcem*

a teď doma sádlo solí. – *předvádíme solení třemi prsty*

Solí, solí, sype sůl

v soudku bude soli půl.

(zdroj – dotazníkové šetření)

Opičí úchop

Dítě dělá čmrky brky, – *třepání rukou*

než chytí tužku do ruky.

Pěkně ruky procvičí, – *ťukání prstů o palec*

nemá úchop opičí – *chytneme tužku kladívkově, zvuk opice (následně slovní navedení ke správnému úchop)*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Prsty uléváčci

Tři prstíky drží tužku, – *palec, ukazovák a prostředník*

zbylé dva se ulejvají?

Ale kdepak, kamarádi! – *zvedne se ukazovák a kýve se ze strany na stranu*

Vždyť ručičku podpírají! – *prsteník a malík se přiřadí k prostředníku*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Bratři

Jedna, dva, tři. – *tužku postupně chytíme palcem, ukazovákem a prostředníkem*

My jsme bratři. – *přiřadíme zbylé prsty k prostředníku*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Tužka v údolí

Tělo tužtičky mezi prstíčky, – *tužku položíme volně mezi tři prsty*

leží v údolí, netlačí, povolí. – *tužka leží mezi palcem a ukazovákem*

K ramenu směřuje, – *konec tužky směřuje do oblasti mezi ramenem a loktem*

tvary nám rýsuje. – *ve vzduchu kruhy rukou*

Ruka jako motýl lehká,

neryje, jen papír lechtá.

(zdroj – dotazníkové šetření)

Kam běží prsty

Kroužíme rukou, – *velké kruhy rukou vycházející z ramenou*

kroužíme paží, – *menší kruhy vycházející z lokte*

kampak to naše prstíčky běží. – *úchop tužky*

(zdroj – dotazníkové šetření)

Chytni tužku jako mušku

Vytřepeme ručičky – *vytřepat ruce*

od palců po malíčky,

pak chytíme tužku – *úchop tužky*

jemně jako mušku

a to třemi prstíčky

na tři hrany tužtičky.

(zdroj – neznámý)

Vrána na bráně

Jedna brána, druhá, třetí – *postupně se složí do dlaně malík, prsteník a prostředník*

na ní sedí vrána, děti. – *„zapípat“ palcem a ukazovákem*

Do zobáku bere tak – *palec a ukazovák uchopí tužku a vrátí se do správné pozice*

tužku, která kreslí mrak. – *ve vzduch nakreslit mrak (oblouky ve vzduch)*

(vlastní zdroj)

Prostředníček záloha

Jedna, dvě a to stačí? – *ukázat palec a ukazovák*

Ale kdepak milí braši. – *ukazovákem „ne“*

Kdo vás jistí zespoda?

Prostředníček záloha. – *prostředník a zbylé prsty se přiřadí k palci a ukazováku*

(vlastní zdroj)

Hry a jiné činnosti:

Bublifuk

Děti dají prsty do postavení jako u úchopu. Mezi prsty vznikne otvor, do kterého budou děti foukat jako do bublifuku.

Kukátko

Pomocí prstů si děti vytvarují dalekohled nebo kukátko, kterým se pak mohou dívat.

Přemisťování drobných předmětů

Do úzkého hrdla nádoby dítě přemisťuje třemi prsty korálky, hrách, čočku atd.

Malování prsty

Dítě spojí palec, ukazovák, prostředník a prsteník. Takto spojené je namočí do barvy a otiskuje je na papír. Motivované stopami zvířat.

Házení vlaštovky

Dítě si během stavby vlaštovky zdokonaluje jemnou motoriku. Držení vlaštovky před hodem je téměř identické s úchopem psacího náčiní. Hodu rozvíjí i hrubou motoriku.

4 ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI

Na základě dvou „jiných“ odpovědí v osmé otázce by mohly být do dotazníku přidány možnosti, že učitelé podají informace rodiči v případě jeho zájmu nebo v případě, že dítě má s úchopem problémy. U deváté otázky mohla být vynechána možnost „jiné“ neboť všechny odpovědi zde byly, že úchopu se věnují vždy. Možnost vždy, ale byla použita v následující otázce.

Otázky v dotazníkovém šetření byly pochopitelné a smysluplné. Před rozesláním, dotazník kontrolovalo celkem šest osob, které potvrdily, že všem otázkám rozumí.

Pořadí otázek mohlo být jiné. Nejdůležitější poslední otevřená otázka mohla být přesunuta na druhé místo, aby respondenti ještě nebyli unavení a věnovali této otázce dostatek času. Faktografické otázky by měly být na konci.

Díky těmto zkušenostem jsem se opět osobně posunula ve vytváření dotazníků.

Z dotazníkového šetření vyplívá, že všichni učitelé a učitelky si myslí, že nácvik správného úchopu psacího náčiní, je důležitý a to i přes to, že většina neabsolvovala žádný grafomotorický kurz. Také se díky šesté otázce potvrdilo, že někteří učitelé a některé učitelky neví, jak by měl správný úchop vypadat. Dále se částečně potvrdilo, že učitelé a učitelky se věnují úchop často při vypracovávání pracovních listů.

Cílem praktické části bylo sestavit zásobník činností a aktivit, které jsou učiteli a učitelkami vyzkoušené v praxi. Zároveň jej doplnit o činnosti dohledané v knihách a na internetu. Často se pro nácvik úchopu psacího náčiní nepoužívá dostatek motivovaných činností nebo se opakují ty nejznámější. Proto měly být dohledány další činnosti.

V zásobníku jsou uváděny především říkadla pro správný úchop, neboť bylo dost respondentů, kteří nevyužívají žádnou motivaci. Zároveň jsem se pokusila sama vymyslet říkadla, která by nácviku úchopu pomohla.

Zodpovězení otázek položených na počátku výzkumu.

Jak učitelé a učitelky mateřských škol podporují rozvoj správného úchopu psacího náčiní? Podle výsledků bakalářské práce učitelé a učitelky mateřských škol využívají k podpoře rozvoje správného úchopu básně a říkadla. Dále také většina využívá různých pomůcek, které nabízí trh nebo pomůcek, které si sami vyrobí.

Jaké pomůcky jsou v mateřských školách využívány při nácviku správného úchopu? V mateřských školách převládají pomůcky, které jsou nabízené trhem. Nejčastěji využívanou pomůckou jsou tříhranné tužky a pastelky. Často se také využívají různé nástavce na psací náčiní, které mají za úkol udržet prsty dítěte ve správném postavení.

Jaké motivační činnosti se objevují v mateřských školách pro rozvoj úchopu psacího náčiní? Bylo zjištěno, že velmi často nejsou využívány žádné motivační činnosti. To znamená, že učitelé a učitelky pouze slovně navedou dítě ke správnému úchopu a případné chyby opraví tak, že dítěti sami dají ruku do správného postavení. Učitelé a učitelky, které motivují činnosti, motivují různými básněmi a říkadly. Nejčastěji používanými motivacemi pro úchop jsou říkadla „Zobáček“ a „Letadlo“ (viz zásobník), které se objevovaly v poslední otázce v největším zastoupení.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vypracovat zásobník činností a aktivit využitelných pro vyvození a fixaci správného úchopu psacího náčiní. Splnění tohoto cíle potvrzuje zásobník obsažený v praktické části.

Tento zásobník mohou využít učitelé a učitelky mateřských škol, jako inspiraci pro činnosti, které rozvíjí úchop psacího náčiní. Mohou jej využít ti, kteří pro nácvik nevyužívají žádnou motivaci. V zásobníku si báseň, říkadlo nebo činnost a mohou je zapojit do své výuky. Tento zásobník se dá dále rozšiřovat a rozvíjet, protože repertoár básní, říkadel a činností se bude rozšiřovat. A to v případě, že se bude rozšiřovat povědomí o důležitosti motivace i při nácviku úchopu psacího náčiní.

Díky psaní bakalářské práce se rozšířil i můj osobní zásobník činností. Uvědomila jsem si, že dítě se naučí úchopu téměř za všech okolností, ale pokud bude dobře motivované, bude ho to bavit a samo bude vyhledávat činnosti, při kterých úchop využije.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura:

Anderson, J. (1993). *Dobrý start do školy: jak můžete připravit vašemu dítěti dobrý vstup do školy*. Portál.

Bednářová, J., & Šmardová, V. (2006). *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Computer Press.

Bednářová, J., & Šmardová, V. (2015). *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Edika.

Budínská, H. (2014). *Hry pro šest smyslů: kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. Národní informační a poradenské středisko pro kulturu.

Dvořáková, H., Kukačková, M., Lietavcová, M., Nádvorníková, H., & Svobodová, E. (2015). *Rozvíjíme dovednosti hrubé a jemné motoriky dětí: dítě a jeho tělo*. Raabe.

Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu* (přeložil Vladimír JŮVA, přeložila Vendula HLAVATÁ). Paido.

Chráska, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Grada.

Chráska, M. (2003). *Metody sběru a statistického vyhodnocování dat v evaluačních pedagogických výzkumech*. Votobia.

Kasíková, H. (2010). *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Portál.

Koťátková, S. (2005). *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Grada.

Perič, T., & Dovalil, J. (2010). *Sportovní trénink*. Grada.

Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Portál.

Sovák, M. (1985). *Výchova leváků v rodině*. Státní pedagogické nakladatelství.

Švaříček, R., Šeďová, K., Janík, T., Kaščárek, O., Miková, M., Nedbálková, K., Novotný, P., Sedláček, M., & Zounek, J. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.

Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Portál.

Vágnerová, M. (2017). *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Raabe.

Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Karolinum.

Valachová, D., Muráriková, Z., Lietavcová, M., & Špačková, R. (2015). *Pohádková grafomotorika: užitečné informace, vzdělávací aktivity a pracovní listy pro mateřské školy*. Infra.

Vodička, I. (2008). *Nechte leváky drápat: metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Portál.

Zelinková, O. (2011). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: nástroje pro prevenci, nápravu a integraci*. Portál.

Internetové zdroje:

Agátin svět. (n.d.). *Tužka Griffix 2 pro praváky – modrá.* [cit. 2021-03-20]. https://www.agatinsvet.cz/tuzka-griffix-2-pro-pravaky-modra/?gclid=Cj0KCQjwutaCBhDfARIsAJHWnHuoJhNSzgHVzliEo9GaBHWQt95CQcxvI8ACfjMXA3fGrZiVjRTVoqUaAtOGEALw_wcB#description

Agátin svět. (n.d.). *Barevná kulička.* [cit. 2021-03-20]. https://www.agatinsvet.cz/barevna-kulicka/?gclid=Cj0KCQjwo-aCBhC-ARIsAAkNQisFfj3gDgPMk89CmJhGm7BQLsBe5W-htPxiNLLTA8rczht-CpllcQgaAjlXEALw_wcB

INFRA, s.r.o. (n.d.). *Grafomotorika a vše co k ní patří – Prevence školních obtíží v písmu.* [cit. 2021-03-20]. https://kurzy.infracz.cz/kurzy/grafomotorika-a-vse-co-k-ni-patri/

Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum, Nový Jičín, příspěvková organizace. (n.d.). *Metoda dobrého startu (MDS) – Jana Swierkoszová*. [cit. 2021-03-20]. https://www.kvic.cz/kurz/6310151450/Metoda_dobreho_startu_MDS__Jana_Swierkoszova

Pedagogicko-psychologická poradna Brno, p.o. (n.d.). *Diagnostika předškolního dítěte.* [cit. 2021-03-20]. https://www.pppbrno.cz/cs/kurzy/diagnostika/

Super User. (2018, 8. 8.). *Rozvoj grafomotoriky u dětí předškolního a mladšího školního věku – 8 hodin – VHODNÉ K ŠABLONÁM 2 – NOVINKA.* EDUPRAXE s.r.o. [cit. 2021-03-

20]. http://www.edupraxe.cz/index.php/rozvoj-grafomotoriky-u-deti-predskolniho-a-mladsiho-skolniho-veku-8-hodin-vhodne-k-sablonam-2-novinka

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – *Základní prvky první skupiny*

Obr. 2 – *Další prvky první skupiny*

Obr. 3 – *Základní prvky druhé skupiny*

Obr. 4 – *Základní prvky třetí skupiny*

Obr. 5 – *Základní prvky čtvrté skupiny*

Obr. 6 – *Špetkový úchop*

Obr. 7 – *Nesprávný úchop 1*

Obr. 8 – *Nesprávný úchop 2*

Obr. 9 – *Nesprávný úchop 3*

Obr. 10 – *Nesprávný úchop 4*

Obr. 11 – *Horní způsob psaní*

Obr. 12 – *Dolní způsob psaní*

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – *Úspěšnost dotazníku*

Graf 2 – *Délka praxe respondentů*

Graf 3 – *Nejvyšší dosažené vzdělání*

Graf 4 – *4. otázka: důležitost úchopu*

Graf 5 – *5. otázka: absolvování kurzu*

Graf 6 – *6. otázka: špetkový úchop*

Graf 7 – *7. otázka: praváci X leváci*

Graf 8 – *8. otázka: spolupráce s rodiči*

Graf 9 – *9. otázka: části dne věnované úchopu*

Graf 10 – *10. otázka: činnosti věnované úchopu*

Graf 11 – *11. otázka: organizace činností*

Graf 12 – *12. otázka: pomůcky*

Graf 13 – *13. otázka: pomůcky nabízené trhem/ vyrobené*

Graf 14 – *15. otázka: kreslící kulička*

Graf 15 – *16. otázka: výrobci*

Graf 16 – *17. otázka: pomůcky a potřeby ke kreslení*

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 1: Dotazník

Pracovní návyky při kreslení v MŠ

Dobrý den,

Jmenuji se Tereza Beránková a nyní píši svou bakalářskou práci. Proto bych Vás chtěla poprosit o vyplnění dotazníku, který je její součástí. Téma bakalářské práce je zaměřené na pracovní návyky při kreslení v mateřské škole (dále jen MŠ).

Velice Vám děkuji!

1. Jste
    a. muž
    b. žena
2. Pracujete v MŠ jako učitel/ka?
    a. 0-5 let
    b. 5-10 let
    c. 10-20 let
    d. 20+ let
3. Jaké vaše nejvyšší dosažené vzdělání v oboru předškolní pedagogiky?
    a. středoškolské vzdělání s maturitou
    b. vyšší odborné vzdělání
    c. vysokoškolské vzdělání bakalářské
    d. vysokoškolské vzdělání magisterské
    e. nemám pedagogické vzdělání
4. Naučit dítě správnému úchopu psacího náčiní je:
    a. velmi důležité
    b. spíše důležité
    c. nevím
    d. spíše nedůležité
    e. není to vůbec důležité
5. Absolvoval/a jste grafomotorický kurz?
    a. Bednářové: Rozvoj grafomotoriky
    b. Swierkoszové: Metoda dobrého startu

c. Heyrovské: Nebojte se psaní
d. neabsolvoval/a jsem kurz
e. jiné – uveďte ……

6. Špetkový úchop je správný úchop psacího náčiní, kdy…
    a. ukazovák a prostředník drží tužku shora a palec zespoda
    b. dítě drží tužku volně třemi prsty naproti sobě
    c. dítě drží tužku třemi prsty a palec přesahuje ukazovák
    d. dítě drží tužku čtyřmi prsty
7. Jak je pro Vás náročné naučit správný úchop dítě, které drží psací náčiní v jiné ruce než vy?
    a. bez obtíží
    b. s mírnými obtížemi
    c. ještě jsem se s tím nesetkal/a
    d. s většími obtížemi
    e. velmi obtížné
8. Jak probíhá spolupráce MŠ s rodiči ohledně rozvoje správného úchopu?
    a. rodiče dostanou informace, jak má správný úchop vypadat a také dostanou cvičení, která s dětmi doma procvičovat
    b. rodiče dostanou informace o správném úchopu, ale procvičování je na rodičích samotných
    c. na rozvoji správného úchopu s rodiči nijak zvlášť nespolupracujeme
    d. Jiné – uveďte ……
9. V jaké části dne se nejčastěji zaměřujete na správný úchop?
    a. volná hra
    b. řízená činnost
    c. odpolední činnosti
    d. individuální práce s dítětem
    e. jiné – uveďte ……
10. Při jakých konkrétních činnostech se nejčastěji zaměřujete na správný úchop psacího náčiní?
    a. výtvarné činnosti
    b. volné kreslení

c. pracovní listy
d. vždy
e. jen výjimečně
f. nestihnu kontrolovat u všech dětí
g. jiné – uveďte …….....

11. Jaký způsob organizace činností preferujete pro nácvik správného úchopu?
    a. hromadné
    b. skupinové
    c. individuální
12. Máte v MŠ vybavení, pomůcky atd., které napomáhají správnému úchopu?
    a. ano, máme a využívám je
    b. ano, máme, ale nevyužívám je
    c. ne, nemáme
    d. nevím
13. Jaký druh pomůcek k nácviku správného úchopu používáte?
    a. nabízené trhem
    b. vlastnoručně vyrobené
    c. nabízené trhem i vlastnoručně vyrobené
    d. nepoužívám pomůcky
14. Pokud jste v předchozí otázce odpověděl/a "nabízené trhem i vlastnoručně vyrobené " nebo "vlastnoručně vyrobené," uveďte jaké.

……

……

15. Znáte kreslící voskovou kuličku, která je vhodná pro děti, které ještě neumí správně držet tužku?
    a. ano, znám a používáme jí
    b. ano, znám, ale nepoužíváme jí
    c. neznám
16. Od jakých výrobců jsou vaše pomůcky, které využíváte pro kreslení a psaní? (více možných odpovědí)
    a. Centropen

b. Koh-i-noor
c. Stabilo
d. Faber-castell
e. Maped
f. Bambino
g. Jiné

17. Jaké potřeby a pomůcky v MŠ využíváte při kreslení (více možných odpovědí)
    a. Klasické fixy
    b. Fixy s odpruženým hrotem
    c. Kulaté tužky
    d. Tříhranné tužky
    e. Ergonomicky upravené psací potřeby speciálně pro praváky, nebo pro leváky
    f. Nástavce na tužky, které drží prsty ve správném postavení
18. Napište prosím činnost/ básničku/ říkanku/ písničku/ příběh… klidně jich uveďte i více, kterými děti učíte správnému úchopu. Činnost, prosím popište. (otevřená otázka)

……
……
……
……